

Hledáme budoucnost

Pohledy na současnost a budoucnost české společnosti

Martina Horváthová: Změna přístupu nutná!

Je třeba dosáhnout stavu, kdy jakýkoli negativní projev na adresu jakékoli minority bude považován za nedostatek inteligence a vkusu.

V akademických kruzích vznikl nový termín – anticiganismus (v angličtině Anti-gypsyism) a mluví se o tom, že jde o celoevropský problém. Odpor vůči všemu, co je „cikánské“, začíná být univerzálně platným jevem v mnoha zemích starého kontinentu. O to těžší je práce lidsko-právních organizací, které se snaží bourat předsudky a stereotypy, ale i prosté žití jednotlivce patřícího k nenáviděné menšině.

Jenže co s tím? Vždyť kultury se mísily i žily společně vedle sebe odpradáвна. O harmonii tohoto soužití rozhodovala ta většinová, jelikož její představitelé byli těmi, kdož vládli, trestali, hodnotili a určovali. Většina zaujímal postoj a prováděla opatření. Porobení a restrikce, nebo svoboda, soužití a tolerance... Protipólem je názor, že přizpůsobit se má menšina většině, třeba i za cenu ztráty části své kultury. Ale umí to? Ví, jak na to? A chce to? Jak moc se na celou věc máme dívat prizmatem sociální stratifikace, neboli jak moc záleží na tom, o jakou sociální (nikoli etnickou) skupinu jde?

Asi jedna polovina z Romů v ČR žije v sociálně vyloučených lokalitách. To je zhruba sto tisíc lidí. Bude-li trend posledních let pokračovat, poroste počet lidí žijících v ghettech a začneme se setkávat s osídleními typu romským osad, jak je známe ze Slovenska. Poroste i finanční zátěž nás všech.

Faktem je, že Romové čelí v přístupu ke vzdělávání a zaměstnávání různým překážkám, ať už ze strany společnosti, nebo i svou vlastní vinou. Výjimečně silní jedinci snad dokážou překážky kladené společností ignorovat, většina lidí však propadá pocitu podřazenosti a ztrácí motivaci cokoli na svém životě měnit k lepšímu.

Jednou z cest ke změně je vzdělání. Přínosy jsou jasné – lepší uplatnění na trhu práce, ale i získaný rozhled a sebevědomí. Vzdělání by mělo zprostředkovávat nejen vědomosti a schopnost tyto vědomosti využít, ale také budovat a posilovat v lidech morálku. Dává nám možnost kvalifikovaně a poučeně se rozhodnout. O řadě věcí. O tom, zda se chci integrovat, nebo asimilovat, nebo prostě žít dle svých představ, o tom, jak budu vychovávat své děti, kam budu svůj život směřovat. Jaké jsou mé aspirace a jakým způsobem svých cílů dosáhnou. Jako by nám vzdělání dávalo do ruky otěže, jimiž můžeme svůj život lépe ovládat a na křížovatkách se dát tím směrem, který je v souladu s naší vůlí a etikou.

Proto dejme šanci i těm, kteří z různých důvodů nemají rovnocennou startovní pozici v přístupu ke vzdělávání. Umožněme dohnat deficity, kterými menšina trpí, i když si za některé může třeba i sama. Romové by se měli podílet na celospolečenském dění jako rovnocenní partneři.

Na společnost to klade vysoké nároky. Úspěch ale prokáže, že je společnost skutečně vyspělá. V první řadě je třeba přestat diskriminovat v přístupu ke vzdělávání a desegregovat školy. Studenty pedagogických škol dostatečně připravit na to, že budou učit různorodé skupiny dětí. Upravit vyjadřování a jednání veřejných činitelů, zavést princip politické korektnosti ve společenském diskursu. Dosáhnout stavu, kdy jakýkoli negativní projev na adresu jakékoli minority bude považován za nedostatek inteligence a vkusu. Velikou moc v tomto ohledu mají média, která by měla významně změnit svou rétoriku a zvolit spíše afirmativní přístup.

Pokud se toto všechno povede a nastane pozitivní změna, dojdeme po čase do bodu, kdy už nebude třeba pokrytecky předstírat, a lidé si zvyknou na to, že je v pořádku mluvit o druhých lidech slušně. To je dobrý základ pro další bezproblémové soužití a nápravu dalších jednotlivostí.

Martina Horváthová, projektová manažerka Slovo 21, o.s.

14. listopadu, 2012

Jaroslava Mildorfová: Ženy na vrcholu

Hlavním tahounem pokroku v oblasti generové rovnosti v businessu je tlak zahraničních matek nadnárodních firem.

Již mnoho bylo řečeno i napsáno o nízkém zastoupení žen na řídicích a vlivných postech – v Poslanecké sněmovně (22%), ve vládě (13%), v top managementu firem (7,6%), ale třeba i v řídicích orgánech centrální banky (14%), médií a dalších institucí. I když veřejná debata občas ještě sklouzne k otázkám, zda-li to tak náhodou není „přirozené“ (žena má přece biologickou schopnost rodit děti, o které se pak má starat, její místo je tedy především ve sféře soukromé nikoliv veřejné), dovolím si tvrdit, že už i v České republice existuje celospolečenský konsenzus na tom, že ženy mají stejný nárok podílet se na řízení společnosti jako muži. Jak vyrovnaného zastoupení dosáhnout je však oříškem nejen pro českou společnost.

Zaměříme se nyní na business a politiku – dvě sféry, které kumulují nejvíce moci a peněz, tedy náš pomyslný „vrchol“. Ve které z nich se ženy a obecněji i téma genderové rovnosti etablojí rychleji? Podívejme se nejprve do nedávné minulosti a poté se pokusme o výhled do budoucna.

Jen poslední dva roky pozorování politiky nám napovídají, že pravicové strany jsou v této oblasti více než konzervativní a pokud nedojde k jejich zásadní modernizaci, progresivní politiku od nich v oblasti prosazování genderové rovnosti očekávat nelze. Pod středopravicovou koaliční vládou (původně bez jediné ministryně) tato agenda mírně řečeno skomírá. Genderová rovnost pro vládní strany není ani tématem, natož prioritou. Návrh zákona na zavedení kvót pro politické strany schovali úředníci do šuplíku, protože vědí, že by neměl ani minimální šanci projít.

Opoziční ČSSD sice téma uznává, dokonce má k této agendě ve svých řadách odbornice i relativně detailně propracovaný program. Nicméně například na dlouhodobé neschopnosti zvolit si do vedení jedinou ženu (kvóta daná stranickými stanovami) nám strana ukázala, jak také může vypadat implementace deklarovaného záměru v praxi. Zelení, jediná strana s opravdu efektivní kvótou na kandidátní listiny strany (tzv. „zipová metoda“) se do Parlamentu nedostali a ani v nejbližších letech to zatím nevypadá na masivní comeback.

Hlavním tahounem pokroku v oblasti generové rovnosti v businessu je tlak zahraničních matek nadnárodních firem. Genderová rovnost, nediskriminace, rovné odměňování nebo podpora žen v managementu jsou hodnoty, která jsou samozřejmou součástí interních směrnic většiny západních nadnárodních společností. Spadají pod tzv. sociální odpovědnost firem. V rámci globalizace a harmonizace mnoho z nich vyžaduje zavedení podobných standardů i od svých českých poboček. I když jejich implementace po česku může být občas poněkud svérázná, tyto firmy jsou alespoň navenek nositelkami tématu a uznávají jeho důležitost. Jak ukázal nedávný průzkum agentury Millward Brown, více žen ve vedení firem zvyšuje hodnotu značky. Minimálně ty velké zahraniční firmy to dobře vědí.

Vyhledky na nějakou legislativní úpravu, která by praxi zavedla celoplošně, ale příliš optimistické nejsou. Česká republika se nedávno připojila k několika dalším zemím, které odmítly návrh Evropské komise na zavedení genderových kvót pro vedení firem. Výše naznačený trend ve firmách je však na státní politice nezávislý a do jisté míry nezvratný, protože firmy vědí, že se to vyplácí. Možná pomalu, ale zcela jistě tedy zahraniční firmy nastavují normy a standardy i pro firmy české.

A kdy začnou být sociálně odpovědné i politické strany? Vidíme, že zastoupení žen v politice kolísá a na postupné „přirozené“ navýšení počtu žen se spolehnout nedá. Výsledek kroužkovací kampaně v posledních volbách do Poslanecké sněmovny (2010) jasně ukázal, že vyšší zastoupení žen v Parlamentu je vůlí voliček a voličů. V době, kdy veřejnou diskuzí hýbe korupce a ekonomická krize je

však nepravděpodobné, že by si nějaká strana téma vzala za své a dokonce se s ním pokusila vyhrát volby.

Nic však není ztraceno. Pokud by se, ať už v levicové či pravicové straně, objevil nějaký osvícený a důvěryhodný lídr, či lídryně, který by téma genderové rovnosti dlouhodobě a důsledně prosazoval, jsem přesvědčená, že česká společnost by přijala změny velmi rychle. Zákodárci mají koneckonců obrovský vliv nejen na tvorbu zákonů, ale i na veřejné mínění (ať už v tom dobrém či špatném smyslu).

Jaroslava Mildorfová, expertka na problematiku gender

22. října, 2012

Tomáš Slavata: Odvaha bojovat

Lidé brání svým snům a nechají se ovládnout pochybnostmi v sobě. Kdo tedy brání lepšímu systému? Systém samotný anebo lidé, které ho utváří?

Je těžké vyjádřit svou vizi, ale má filozofie je žít naplno každý další den a věnovat co nejvíce času dětem a lidem kolem sebe, aby našli odvahu bojovat za svůj sen, tak jako já v minulosti. Pokud bych měl já sám přemýšlet nad tím, co bude za 15 let, třeba by se mne zmocnil strach a nic z toho bych neudělal. Riskuji, a tím cítím, že žiju.

Mé projekty vychází z jednoduché myšlenky integrace a rovnocennosti. Nezáleží přeci na tom, odkud startujeme nebo jaký hendikep si neseme, ale na tom, že bojujeme a nevzdáváme se. Sebelítost je častý jev dnešní doby a mnoho lidí se upíná ke svým problémům jako k věcem, které nejdou řešit a propadnou strachu. Je to také určitá pohodlnost dnešního světa, kdy si lidé najdou důvod, proč něco nejde, aby mohli patřit mezi stěžovatele a čekatele na záchranu. Projekt je ojedinělý pouze v jedné věci, a to tím, že se snažím nevytvářet oddělené komunity, ale spojovat všechny děti bez rozdílu jejich světů a intenzivně pracovat s dětmi z dětských domovů a veřejností, abych pomohl zbořit mýty, které naše společnost vytvořila, o dětech z "problémového" světa a ukázat běžné populaci na těchto akcích, jak moc se mýlí.

V dnešní době je trendem vytvářet oddělené komunity a poukazovat na ně jako na problémy, i když každý si zasluhuje stejnou šanci. Proto si nemyslím, že by dítě z dětského domova mělo být více podpořeno než dítě z problémové rodiny, či dítě, které žije s hendikepem. Lítost nepomáhá posouvat charitativní svět dál, spíše ho udržuje. I člověk, který žije s určitou bolestí, nechce, aby na něj bylo pohlíženo jako na chudáka, a tak, že potřebuje zachránit. Tímto umocňujeme určitou závislost na systému a potlačujeme tím svou vlastní sílu a touhu měnit věci kolem sebe bez pomoci ostatních či systému.

Bohužel se zdá, že ne všichni lidé, dokážou stoprocentně ocenit to, co dělám. Spíše se setkávám s názory, že je to dobře finančně ohodnocené a že má motivace nemůže být jen lidská. Díky tomu se vytváří naprosto dokonalá iluze majetného člověka. V jedné diskusi, kde se zmínil jeden člověk o tom, co vše jsem udělal pro triatlon, navazovala krásná odpověď: i to, co dělá pan Slavata, je určitě ověřeno dukáty. Myslím si, že to ilustruje některé názory na to, co dělám, ale o to více cítím, že to má smysl.

Česká společnost je utvářena médii, a lidé častou berou vše, co vidí v TV, jako hotovou pravdu. Obávám se, že málo lidí si dokáže udělat vlastní úsudek a jít si za svým snem. Vytváří se mnohem větší strach, který nás nutí být jako ovce a obrazem toho je i naše politika. Jsou tam lidé, které jsme si my sami zvolili, ale neumíme nést za své rozhodnutí zodpovědnost, a pak se divíme. Proč se spíše nezamyslet nad sebou a změnit věci kolem sebe, tak abychom byli šťastní, a tím se naše společnost

časem změní. Ale je to běh na dlouhou trať. Můj názor je možná naivní, ale věřím mu a bojuji za něj. Určitě není dobře, že naše společnost neumí přijímat zodpovědnost sama za sebe a je pro ni jednodušší ji přehodit na stát, a hanit, co je špatné.

Společnost bude čelit právě vytváření izolovaných skupin a komunit a přesnému pojmenování tohoto problému i přesto, že o problém nepůjde. Toto vyvolá utlumení kreativního vývoje a posunu společnosti v charitativní oblasti. Obávám se, že bude přetrvávat strach z nových věcí a omezení integrace v projektech, které sami umocňují izolaci dětí s daným problémem, aniž by docházelo ke spojení a solidaritě mezi dětmi a dospělým světem.

Lze těmto výzvám úspěšně čelit za stávajících systémových podmínek? Postavit se můžeme všemu, ale chceme to opravdu změnit? Nemyslím si, že systém je špatný, vždy záleží na lidech a jejich hodnotách. Kdybych se měl chovat podle systému, nikdy bych si nesplnil svůj sen – naopak bych přijal strach společnosti z nových věcí. Nehledám chyby kolem sebe, ale snažím se změnit chyby v sobě, a proto měním dětský svět skrze svou zkušenost.

Lidé brání svým snům a nechají se ovládnout pochybnostmi v sobě. Kdo tedy brání lepšímu systému? Systém samotný anebo lidé, které ho utváří? Moje přirozenost je pro jiné neobvyklá a často bývá vykládána jinak, než jak to já sám cítím. Stále přemýšlím kde, a proč tu existují takové rozdíly a proč lidé přestali tolik věřit ve své sny. Kde je ta společnost, která dokáže měnit věci kolem sebe a tím dělat i sebe samu šťastnou. Je příčinou sobectví dnešního světa, anebo jen strach bojovat? Nejde mi o dokonalý svět ani o dokonalost jedince, ale o svět, který má lidskost.

Jen žiju svůj sen.

Tomáš Slavata, triatlonista a aktivista ve prospěch dětí z dětského domova a sociálně slabých rodin
9. srpna, 2012

Nada Johanisová: Hrnečku, dost?

Za jeden z klíčových uzlů v dnešním klubku problémů k rozpletení považuji (vedle odpoutání se od destruktivní vize nekonečného růstu na konečné planetě) rozlousknutí oříšku tvorby peněz a úroku.

Ačkoliv to z české kotliny nemusí být vždy patrné, žijeme v přelomové době, kdy se pod mnoha tlaky naráz (jmenujme jen vyčerpání levných fosilních paliv, finanční krizi, rozevírání nůžek mezi chudými a bohatými, je tu však nadále méně nápadný drak krize ekologické se svými mnoha hlavami) hroutí víra v západní osvícenský projekt, který sliboval neomezené bohatství – a s ním spojené štěstí – pro všechny. V době, kdy jsou změny složitějšího systému, v němž žijeme, nepředvídatelné a stále rychlejší, není snadné být i jen formulovat vizi budoucnosti, natož cestu k realizaci této vize, jak upozorňuje i Michal Komárek ve svém příspěvku v této rubrice.

Soustředím se proto na jeden problém, který mě trápí nejvíc, a o kterém se stále povětšinou mlčí.

Je to problém, který bychom mohli stručně označit jako Hrnečku, vař! Tak jako mamince a dcerce ve známé pohádce, i nám se zdá, že jsme objevili způsob, jak toho produkovat stále více, aniž bychom se museli příliš namáhat, a teprve nyní, když se kaše (v podobě materiálního blahobytu, ale i stále narůstajících „externalit“, zmíněných výše) valí po ulicích a leckdo se v ní už utopil či právě dusí, nám začíná docházet, že nám chybí heslo. Neumíme říct „Hrnečku dost“.

Samozřejmě, že elity, které ovlivňují veřejné mínění, v neomezený ekonomický růst většinou nadále věří, kaši spokojeně konzumují a nemyslí si, že máme problém. To se ale může změnit, a je to jedna ze změn, ve kterou doufám v nejbližších patnácti letech. Pokud ale skutečně

začneme přemýšlet o tom, jak přestat produkovat stále více a pokusit se o udržitelnou a férovou ekonomiku ustáleného stavu (jak o ní dnes hovoří např. ekologický ekonom Herman Daly, a jak ji už kdysi nastínil anglický myslitel John Stuart Mill), zjistíme, že naše civilizace je na ekonomickém růstu nepříjemně závislá. Jsme závislí na produkci stále více produktů a služeb, na stále více peněžních transakcích. Nejenom proto, že na nich závisí zaměstnanost (to by se možná dalo řešit – navrhuje se např. zkrácení pracovní doby, možná by pomohl tzv. základní či občanský příjem) a nejenom proto, že se s růstem operuje jako s kouzelnou pilulkou, která má řešit vše od sociálních po environmentální externality, které přitom sama pomáhá vyostřovat. Hlavní problém je skutečnost, že společnosti, včetně té naší, jsou k růstu tlačeny dluhovou pastí, ve které jsme se ocitli díky západnímu modelu bankovníctví.

Stručně a zjednodušeně řečeno: Obchodní banky mají licenci „vyrábět“ peníze, a to tak, že poskytnou úvěr (firmě, domácnosti, vládě), který dlužník pak musí splatit i s úrokem. To znamená, že musí splatit víc peněz, než dostal. (Kde je vezme, je jeho problém – a zde je jeden kořen systémového tlaku na ekonomický růst: peníze musí vydělávat). Banky (po odečtení svých nákladů atd.) opět takto získané (jistina plus úrok) peníze někomu půjčí. V tomto druhém kole musí ovšem banky jako celek půjčit v celkovém součtu o něco víc peněz, než v předchozím kole, aby se do oběhu dostalo alespoň tolik, co v něm bylo předtím. Dlužníci totiž bankám vrátili peníze s úrokem – dalšími penězi navíc k těm, které si původně vypůjčili. Tento koloběh se opakuje: existuje zde tedy systémový tlak na stále hlubší zadlužování. Aby vše bylo ještě komplikovanější, může se tento proces s jedním úvěrem několikrát opakovat, protože půjčené peníze skončí v jiné bance, ta většinu z nich opět půjčí...

Většina našich peněz tedy vznikla formou dluhu a pokud si někdo někde další peníze zase rychle nepůjčí (třeba na rozšíření výroby-podnikatel, nebo na hypotéku-domácnost, nebo na vybudování ještě další dálnice či elektrárny – vláda), hrozí nám, že peněz v oběhu začne rychle ubývat, podobně jako se v jiné pohádce, Tři veteráni od Jana Wericha, rychle zmenšuje princeznin hypertrofovaný nos. Tento „ustupující nos“ by pak vedl k dalším vážným ekonomickým problémům. I proto se elity zdráhají přiznat, že nos musí přestat růst a hrneček musí přestat vařit tolik kaše.

Peníze tedy vznikají jako dluh, a to má celou řadu problematických důsledků, včetně již zmíněného tlaku na ekonomický růst. Ten opět tlačí na neúměrné čerpání přírodních zdrojů, což má řadu dalších negativních vlivů, dnes především na zranitelné populace v tzv. třetím světě, ale potažmo na nás na všechny.

Za jeden z klíčových uzlů v dnešním klubku problémů k rozpletení tedy považuji (vedle odpoutání se od destruktivní vize nekonečného růstu na konečné planetě) rozlousknutí oříšku tvorby peněz a úroku. Nebude asi stačit jedno, byť sebestačlivější „heslo“. Bude ale třeba inteligentní veřejná diskuse a nepředpojaté hledání řešení. Vedle podpory komunitně, družstevně či neziskově vlatněných bank a doplňkových měn, jaké se již rozvíjejí např. v Německu, bude toto řešení zahrnovat změnu finančního systému tak, aby byl méně závislý na dluhu ze své samotné podstaty.

Za největší překážku realizace této své vize považuji – vedle globalizovaného charakteru současného finančního systému - skutečnost, že ti, kdo jsou v této sféře nejerudovanější, tedy ekonomové, zaměřeni na finance, mají touto systémovou změnou nejvíc co ztratit. Pověštinou totiž patří mezi ty, kdo ze systému profitují. Je to troška, jakoby chom členy stranické nomenklatury KSČ v minulém režimu vyzývali k přechodu k pluralitní demokracii. Největší naději naopak vkládám v lidi ve všech oblastech života, kteří se nebojí samostatně a tvořivě přemýšlet i jednat a pokud je to potřeba, jít proti proudu dobových frází, vyrostlých z podhoubí překonaného neoliberálního modelu světa.

Nada Johanisová, ekologická ekonomka

9. srpna 2012

Literatura:

Johanisová, N., 2011: *Růst v koncích aneb Zabývejme se řešením! Prostor*, 29, roč., č. 1, str. 5-9.
Votruba, A., v přípravě: *Paradox úroku, Doplněk*, Brno

Hana Potměšilová: České kutilství a neziskový sektor

Stále jsme se nenaučili tomu, co je na západ od našich hranic normální. Věnovat pravidelně a dobrovolně své know-how či svůj volný čas neziskovým organizacím.

Každý z nás zcela přirozeně hledá své místo ve společnosti. Téměř od ukončení vysokoškolského studia podnikám v oboru medicínského práva a v PR dané problematiky a práci pro neziskovou sféru považuji za něco, co mne vzdělává a posunuje dál. A to nejen lidsky, ale i profesně.

Být užitečný je nezpochybnitelná hodnota pro každého z nás. I proto se od roku 2000 aktivně zapojuji jako dobrovolník do chodu neziskového sektoru. Do roku 2007 to bylo v oblasti patientských organizací a následně v problematice zaměstnávání osob se zdravotním postižením. A protože nejsem spokojena se současnou situací veřejné prospěšnosti a neziskového sektoru, byť registruji zvláště v posledních třech letech určitou změnu, zapojila jsem se aktivně do práce ve Fóru dárců a dalších platformech neziskových organizací.

Neziskový sektor se bohužel stále potýká s dědictvím totalitního režimu, který se k problematice dobrovolnictví a donátorství stavěl zády. A také s neblahou praxí z 90. let minulého století, kdy neorganizovaně vznikaly desítky tzv. neziskovek, které sloužily jako pračky špinavých peněz. Velmi často se tak potýkám s nepochopením řady mých vrstevníků, ve smyslu „Proč se věnuješ tolik neziskové sféře? Kdybys ten čas věnovala podnikání a získané peníze věnovala charitě, někdo by si tě možná vážil a v budoucnu by ti vyrobil nějakou tu bystu“.

I proto jsem se rozhodla aktivně působit ve výkonném výboru Fóra dárců a napomoci tomu, abychom my, zástupci neziskových organizací, začali být vnímáni jako profesionálové, kteří vědí, o čem mluví, ví, koho reprezentují a za co lobbují. Vždyť nám, neziskovým organizacím, se toho už podařilo hodně dosáhnout, zasadit se o legislativní, ale i významné společenské změny.

Jedním z důležitých okamžiků, které nám všem mohou napomoci v orientaci mezi poctivými a nepoctivými neziskovými organizacemi, je novela Občanského zákoníku a zákona o Veřejné prospěšnosti. Tyto dvě právní úpravy by nám, zástupcům neziskové sféry, měly nejpozději do roku 2016 pomoci ukázat, kdo se skutečně věnuje rozvoji občanské společnosti a kdo statut neziskové organizace využívá pouze k zneužívání legislativních děr a vlastnímu obohacení.

Jak jsem již ve svém životě mnohokrát přesvědčila, český národ je národem kutilů. A to vidíme například nejen na tom, že občanská sdružení, napříč různými obory a zaměřeními, s počtem 55 tisíc registrovaných subjektů, tvoří téměř polovinu všech neziskových organizací u nás, ale i na věčném hledání klíčků v zákonech, ve kterém si český člověk vyloženě libuje. Příkladem toho je i velmi dobrá novela zákona o veřejných sbírkách, kterou sněmovna přijala v roce 2011 a od které jsme čekali, že nás minimálně zbaví podvodných „výběřčích“ na děti, pejsky, nemocné a tak dále na nejfrekventovanějších místech a v ulicích českých měst. Bohužel netrvalo dlouho a tito „výběřčí“ se jen naučili používat jiných formulací, aby neporušovali zákon a nadále nás oslovují s žádostí o pomoc dětem, pejskům, nemocným...

Celé je to ale možná způsobeno i tím, že se jsme se jako společnost stále nenaučili tomu, co je na západ od našich hranic normální. Věnovat pravidelně a dobrovolně své know-how či svůj volný čas neziskovým organizacím. Možná nám, pro ten pocit dobra, stačí vhodit pravidelně nějakou tu minci či

bankovku do kasičky, která nás na ulici překvapí a neřešit, zda svým příspěvkem skutečně pomůžeme.

Aby mohl být neziskový sektor „očistěn“, nemůže se snažit jenom sám. To, jak bude vnímán, jak bude vnímána práce více jak 110 tisíc dobrovolníků, kteří pro něj pracují, je hodně na společnosti jako takové. Pokud stále na silnici, kde je omezená rychlost na 50 kilometrů v hodině, budeme jezdit rychlostí 55, protože je to „určitě v rámci odchylky tachometru“, je před námi hodně dlouhá cesta, kdy musíme dozrát k vyspělosti nás všech. Vyspělost k zodpovědnosti za sebe sama a okolí.

Je před námi cesta, po které budou muset projít minimálně ještě dvě generace, aby ta generací třetí již nemusela bojovat s předsudky a českým kutilstvím a společnost ukázala, že neziskový sektor je důležitou součástí společnosti, stojí za to ho podporovat, spolupracovat s ním, být jeho součástí.

Hana Potměšilová, Nadační fond pro podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením

27. července 2012

Jaroslav Kuchař: Čeká nás hluboká transformace

Všechno bude jinak. A když to dobře dopadne, na konci probíhajících transformačních procesů budeme moci uzavřít nové „Smlouvy“: uzavřeme je sami se sebou, na úrovni společnosti, s „matičkou Zemí“ i s „Tím, co nás přesahuje“.

Slovo krize je v posledních letech jedno z nejfrekventovanějších slov vůbec. Jsme svědky krizí politických, fiskálních, monetárních, hospodářských, sociálních, morálních, hodnotových... Jejich geografické pokrytí, rozsah, hloubka i frekvence výskytu vedou k zásadnímu závěru: tyto krize nejsou selháním jednotlivců, jak se nám leckdo snaží namluvit, není to jen nějaká vada na kráse blízcího se „konce dějin“; jedná se o opakované selhání, principiální a systémové, a to na všech výše uvedených úrovních.

To, co máme před sebou, tedy není nějaká kosmetická úprava nebo vyladění jinak dobře fungující „mašinky“. Stojíme možná před nejhlubší systémovou proměnou v moderních dějinách. V tomto smyslu tedy nejsme jen v krizi: po jejím překonání nebude svět stejný, jako předtím. Jsme na začátku hluboké, rozsáhlé a radikální transformace.

Průběh transformace

Na osobní úrovni má transformace tři fáze. V první fázi prostě věci přestanou fungovat. Staré triky, postupy a metody prostě už nikam nevedou. Zvyšujeme nasazení, dáme do toho víc než dříve... a nic. Trápíme se, nechápeme co se děje, jsme naštvaní, vzteklí. Ale nic nepomáhá. První fáze končí, když se „pustíme“.

I když je to svým způsobem úleva, ocitneme se na začátku druhé fáze v chaosu a obrovské nejistotě. Všechno je jinak. Hledáme pevný bod, ale nikde ho nevidíme. Začneme hledat cestu, ale žádnou nenacházíme. První vlašťovka se objeví až v okamžiku, kdy jsme schopni rozkrýt příčiny současného stavu. Objevíme „pólovost“ našeho nazírání na skutečnost. Začneme se zajímat o možné protipóly, tedy nazírat věci opačně. Jako snadné řešení se jeví přimknutí k opačnému pólu. To je však nebezpečná past; pokud se do ní chytíme, historie se bude opakovat, akorát si naběhneme na tentýž problém z druhé strany. Správným postupem je nalézt jakousi „vyšší syntézu“ krajních přístupů. Jedině ta zabezpečí, že nepopřeme původní představy, ale integrujeme je do komplexnějšího, pravdivějšího celku. Řečeno Exupérym: „...*Neboť prahnu po onom jasu, jenž září nad vstřebanými rozpory, a ne po klidu člověka stranického, po klidu sestávajícím napůl z lásky a napůl z nenávisti.*“

Třetí fáze už je „pohodička“, byť bývá nejdelší. Stačí „maličkost“ – jen se nové přístupy naučit, začlenit je do života a naskočit zpátky do proudu...

Společenské transformace mají průběh obdobný. Nicméně s výrazně vyšším stupněm komplexity, delším rozložením v čase a významnými společenskými dopady i riziky.

Transformace politického systému

Transformace politického systému se evidentně nachází uprostřed první fáze. Vyzkoušeli jsme si vládu jedné strany a zažili jsme fiasko. Nyní zkusíme vládu více stran a už víme, že i tady je cosi shnilého. I když se názory poměrně různí, je možné vysledovat určitého společného jmenovatele: především nefunguje dobře (rychlost, účinnost) zpětná vazba ve vztahu občan – politik. To umožňuje oligopolizaci politické moci a snadné napojování na oligarchické struktury (kmoťři, pseudopodnikatelské elity...). Požadavky na „Demokracii 2.0“ jsou pak přirozenou odezvou nespokojených občanů na systémová selhání.

To, co dnes brání skutečnému hledání funkčního politického systému, jsou na úrovni občanské a odborné nejrůznější ideologická kliše, předsudky a různé indoktrinace zdatných manipulátorů o „neexistenci třetích cest“, o škodlivosti „občanské společnosti“, zužování obsahu demokracie na svobodné volby atd. Na úrovni politické je to vědomé úsilí establishmentu bránit takové diskuzi a diskreditovat některé „nebezpečnější“ oponenty. Děje se to nejrůznějšími formami, za vydatné podpory některých médií.

Abychom mohli tedy přejít do druhé fáze transformace politického systému, potřebujeme dosáhnout stavu, kdy se podstatná (kritická) část populace „pustí“, tj. odhodí svoje „věčné pravdy“ a předsudky. Tohoto stavu lze dosáhnout během relativně krátké doby: uvědomění hloubky a rozsahu problému je v odborné i laické veřejnosti poměrně masivní. Hledání nového paradigmatu může začít.

Ekonomická a environmentální transformace

V euroamerickém prostoru první fáze této transformace teprve začíná; masivnější uvědomování toho, že krize nejsou jen selháním jedinců, ale mají hluboký systémový základ, začalo teprve nedávno. Je proto zatím poněkud pozadu za průběhem politické transformace. U nás jsme ale (opět) měli to štěstí, že jsme ochutnali éru plánovaného (deficitního) hospodářství a nyní si dopřáváme éru divokého trhu. Získali jsme unikátní výsadu: jedna jediná generace mohla zakusit oba významné extrémy.

I zde jsme bohužel plni nejrůznějších předsudků: na jedné straně o neviditelné ruce trhu, která vše vyřeší, na druhé straně o takřka neomezené schopnosti státu stimulovat ekonomiku. Na jedné straně o dluhové ekonomice jako o motoru, na druhé straně o dluhu jako cestě do pekel. Na jedné straně o nutnosti sociálního státu, na druhé straně o nutnosti mít z různých důvodů nízké daně. Na jedné straně alarmistické varování o hrozícím rychlém konci civilizace, na druhé straně o slepé víře v ničím neomezený růst.

Není to veselé ani optimistické konstatování, ale „puštění se“ do druhé fáze transformace bude možné až ve chvíli, kdy riziko „řecké“ nebo „argentinské“ cesty bude více než reálné. Teprve tehdy budou zásadnější změny přijatelné pro kritické množství lidí. Určitou nadějí může být, že politická transformace vynese včas do čela nové, vědomé elity, které budou proaktivně hledat a realizovat takové koncepty, které budou postaveny na principech dlouhodobé stability, bezpečnosti a udržitelnosti.

Budoucnost je na nás

Umím si představit nejrůznější varianty budoucnosti. Ty temnější jsou plné ideologií a dogmatismu a končí v konečném důsledku v nějaké formě totality. Ty optimistické mají jeden společný jmenovatel: odideologizované myšlení a neortodoxní a invenční hledání nových přístupů v ekonomice, politice, vědě, technologii, kultuře. Čím méně dogmat, tím více ochoty diskutovat o každém tématu. Tím větší

ochota naslouchat. Tím více pokory. Tím snadnější je přiznat: NEVÍM. Tím větší šance na dohodu. Míra našeho zotročení je úměrná tomu, nakolik podléháme dogmatům. Míra naší svobody závisí na schopnosti přijímat nebo alespoň respektovat pravdu druhých.

Předpokládám, že výše popsané „makro“ transformační procesy též spustí určité „mikro“ procesy: především transformace vztahů (rodina, komunita, vlast) a také osobní transformace (redefinice společenské role, vnímání osobní odpovědnosti za svůj život, pojetí spirituality...).

Předpokládám také, že nás tyto vnější i vnitřní okolnosti „donutí“ pohřbit předsudky a pochybné ambice, podívat se na sebe a své okolí novými očima a nacházet své nové a všeobecně prospěšné místo ve společnosti i novou podobu vztahů s okolím (v nejširším slova smyslu).

V lidském těle jsou údajně asi dva miliony dynamických rovnováh. Porušení jen jedné z nich znamená vážný problém nebo je dokonce neslučitelné se životem. Kolik takových rovnováh existuje ve společnosti? A které z nich jsou kritické? Stojíme pře obrovskou výzvu: přenastavit dynamické rovnováhy tak, aby společnost mohla dlouhodobě prosperovat a těšila se dobrému zdraví. Nebude to lehké. Otázkou ale je, zda máme na výběr.

Jaroslav Kuchař, zakládající člen občanské iniciativy vyměňte politiky.cz

28. února 2012

Vít Kettner: Politika soudržnosti EU pro společnou cestu ke Slunečnímu věku

Je třeba vážně začít řešit, jak nastavit zpětnovazební smyčky ve společnosti, aby žádoucí změna kursu mohla být nastolena dříve než se politická mašinérie vřítí v plné síle do zdi, které začínáme všichni čelit. Touto zdí je stále zřetelněji příliš drahé využívání fosilních paliv.

Ve svém příspěvku bych se rád pozastavil u kohezní politiky Evropské unie, kterou se zabývám profesionálně již více než sedmým rokem. Politiku soudržnosti netřeba dlouze představovat, řada lidí se s ní může setkat v podobě řady více či méně úspěšných projektů - postačí krátký dotaz do vyhledávače a odkazů nalezneme v této oblasti více než dost. Co ale nenajdeme, je určitá představa, jak bude vypadat politika soudržnosti v příštích patnácti letech, zejména po roce 2020.

Vzhledem k tomu, že se konkrétně zabývám evaluacemi v rámci strukturálních fondů EU, považuji profesionálně provedené evaluace za klíčový nástroj pro konstrukci určitého modelu budoucnosti. Rád bych se na tuto oblast ale podíval trochu kritickým okem. Evaluace mají být obecně nástrojem pro poskytování nezbytné zpětné vazby v rámci politik jejich tvůrcům i realizátorům. Evaluace mají zodpovídat otázky o účelnosti, účinnosti, úspornosti a dopadech (souhrnně efektivity) konkrétních politik. Jsou ale evaluace v Česku samy dostatečně efektivní?

Ačkoliv se poctivě snažím o promyšlenou realizaci evaluačních aktivit, musím též konstatovat, že evaluace v Česku nejsou ještě tím, čím by mohly být. Jednak zřejmě není stále v českém prostředí mimo strukturální fondy evaluace považována za významný a nezbytný zpětnovazební nástroj pro rozhodování, jednak není v národních politikách povinně zakotvena ani dostatečně využívána. Myslím si, že ve strukturálních fondech v Česku se na evaluačním poli udělalo hodně práce, přesto však má evaluace své slabiny.

Za hlavní slabost evaluací považuji, že evaluační metodologie navzdory své složitosti pro laickou veřejnost nedokáží poskytnout zpětnou vazbu dostatečně rychle. Významní decision-takeři / decisionmakeři pak v důsledku toho nemohou dost dobře evaluaci naplno využívat při svém rozhodování.

Efektům zpoždění při doručení evaluačních výsledků pak je fakt, že politická rozhodnutí jsou činěna často nahodile, pouze podle akutní politické poptávky bez ohledu na to, jaké reálné dopady konkrétní politika způsobuje. Důvodem je, že bohužel neumíme mapovat dopady a efektivitu určité politiky v reálném čase, a podle toho pak reagovat. Tzv. kontrafaktuální evaluace, ekonometrické srovnání dopadů pomocí srovnání hypotetické situace s intervencí (podporou) a bez intervence, sice do jisté míry dokáže zmapovat dopady, je však příliš těžkopádná a poskytuje výsledky až se zpožděním několika let.

Doba se enormně zrychlila a demokratický stát s volbami jednou za čtyři roky či více nereaguje dost bystře na aktuální klima. Stejně tak evaluace dokáže na základě dostupných dat reagovat až se zpožděním dvou a více let. Pro veřejnost jsou pak evaluace pro svůj odborný jazyk těžko srozumitelné, nemluvě o někdy nic neříkajícím zobecňujícím, anebo naopak všeobecně známým frázím. Vezměme si pro příklad ex-ante hodnocení současného operačního programu Životní prostředí, kterým byla pověřena jedna známá poradenská firma z tzv. "Velké čtyřky".

Tato evaluace měla v první řadě zodpovědět otázku, zda OP Životní prostředí představuje vhodnou strategii pro reakci na výzvy, se kterými je sektor konfrontován. Dokázala však soukromá komerční společnost přispět k tvorbě operačního programu a jeho intervenčních opatření, které by reagovaly v předstihu na stále urgentnější problémy dost kritickým způsobem, když je soukromá komerční společnost závislá na finanční úhradě za svou práci ze strany zadavatele? Byla zde vůbec nastolena hlavní otázka, kterou bychom se měli začít vážně zabývat v příštím období?

Dle mého názoru je třeba vážně začít řešit, jak nastavit zpětnovazební smyčky ve společnosti, aby žádoucí změna kursu mohla být nastolena dříve než se politická mašinérie vřítí v plné síle do zdi, které začínáme všichni čelit. Touto zdí je stále zřetelněji příliš drahé využívání fosilních paliv - už dlouho v Evropě (EU) konzumovat uhlí, ropu a zemní plyn nemůžeme, není toho v EU ani místně dostatek. Je třeba změnit kurs a začít směřovat ke "Slunečnímu věku", což je pojem, který jsem si vypůjčil od Fritjofa Capry, který v knize Bod obratu. Věda, společnost a nová kultura. (Praha 2002) ukazuje cestu do budoucna.

Podle Capry jde jednoduše o to, že „konvenční ekonomové, ať neoklasičtí, marxističtí, keynesovští či postkeynesovští obecně postrádají ekologické hledisko.“ Jinými slovy, „nelineární propojenost živých systémů“. Jakožto jaderný fyzik jde Capra v otázkách budoucnosti nejen ekonomiky, ale celé planety skutečně k jádru problému. Východiskem z krize není další posilování využívání jaderné energie. Z dlouhodobého hlediska potřebujeme zdroj energie, který by byl obnovitelný, ekonomicky efektivní a ekologický. Protože energie založená na jaderné fúzi je zatím stále příliš nejisté řešení, je sluneční energie jediným druhem energií, který splňuje všechna výše zmíněná kritéria. Nejde zdaleka jen o solární elektrárny ani o nárůst disponibilní energie, "potřebujeme naopak méně energie", praví Capra.

Nalezne díky evaluačnímu systému strukturální politika po roce 2020 svou cestu ke "světelnému věku"? Především je třeba urychlit zpětnovazební reakční dobu a zachycovat zpětnou vazbu v reálném čase. Bude k tomu zapotřebí otevřeného přístupu - ekologického systému inteligentně nastavených zpětnovazebních smyček. Potřebujeme začít podporovat otevřené informační systémy jako živoucí nervový systém společnosti. Například iniciativa opendata.cz jde správným směrem, je zatím ale na začátku. Během příštích patnácti - dvaceti let bude dobré usilovat pro evaluační účely o vytvoření jakési otevřené české statistické kanceláře dostupné kdykoliv a komukoliv. Ta by měla online poskytovat nezbytná data pro skutečně pružné, přesné a úsporně-produktivní rozhodování. Žádná evaluace totiž nemůže být dostatečně efektivně realizována jen centrálně, evaluace se musí stát distribuovaným systémem navzájem propojených zpětnovazebních kanálů.

Například, začne-li významné množství občanů říkat dost, v dobře nastaveném systému se kritické hlasy stanou skutečně dost dotěrnými, až k zbláznění nesnesitelnými antihlasy dobře informovaných

“antilidí”. Kdo nebude včas poslouchat i své antihlasy, skončí zhroucením sám ve své vlastní egostředné černé díře. Uslyší své antihlasy také kohezní politika EU? Věřím, že díky lepšímu evaluačnímu systému ano, protože nejen za chyby se platí, ale chybami se člověk také učí. O tom je dobrá evaluace - trvalé učení a korekce minulých chyb. Konečně, víc než snažit se o inteligentnější život nám ani nezbývá - sešrotovat chyby, recyklovat zkušenost a ponechat životaschopnou Zemi i pro potomstvo.

Vít Kettner, koordinátor evaluací programů Evropského sociálního fondu

2. dubna 2012

Aleš Bajgar: Veřejné rozhodování a informace

Jedinou skutečně perspektivní budoucností je růst „politické“ gramotnosti, tj. schopnosti vybírat nejpodstatnější informace o veřejném prostoru a podle nich řídit a směřovat společnost. Tato gramotnost se ovšem týká jak těch, kdo mají ambici společnost vést a řídit, tak těch, kteří mají být vedeni nebo řízeni, tj. veřejnosti.

Rozšiřování veřejných, soukromých i církevních vzdělávacích aktivit od počátku 19. století k dnešní všeobecné školní docházce přineslo do rozvinutého světa gramotnost a způsobilost k demokratickému rozhodování. Rostoucí vzdělanost, schopnost reálně posuzovat stav veřejných záležitostí, spolu s rostoucím sebevědomím většinových vrstev populace se posléze proměnila po všech vývojových peripetiích v dnešní podobu zastupitelské demokracie.

Od té doby zastupitelská demokracie prokázala z existujících společenských zřízení největší životaschopnost ve všech měřitelných parametrech. A nejen to: také největší míru zpětné vazby, schopnosti samo-opravit své chyby.

Právě tento růst gramotnosti a vzdělání je klíčový, jinak by rozhodující část obyvatel (demos=lid) nebyla schopná vyhodnotit odpovídající informace a na základě nich dospět k veřejnému rozhodování.

Vývoj, kterého jsme svědky v posledních 20 letech, situaci zkomplikoval. Vlivem komunikačních technologií se ve veřejném komunikačním prostoru začalo pohybovat o NĚKOLIK ŘÁDŮ více informací. Tím extrémně stouply nároky na schopnost vybrat co nejlepší informace, podle nichž bude možno dělat co nejkompentnější rozhodnutí o tom, kam napřít více sil, nebo kam umístit nejvíce veřejných zdrojů.

Situace je taková, že v dnešním veřejném komunikačním prostředí se dá pomocí snadno dostupných informací sestavit nekonečně mnoho tvrzení, vyznívajících k danému problému jak pozitivně, tak negativně. Takže je zřejmé, že řešením není změna principů zastupitelské demokracie (po které je sem tam voláno), protože na kvalifikaci vybrat ze všech informací ty správné a podle nich jak veřejně rozhodovat (politikové), tak veřejná rozhodnutí hodnotit (veřejnost), se tím nic nezmění.

Jedinou skutečně perspektivní budoucností je růst „politické“ gramotnosti, tj. schopnosti vybírat nejpodstatnější informace o veřejném prostoru a podle nich řídit a směřovat společnost. Tato gramotnost se ovšem týká jak těch, kdo mají ambici společnost vést a řídit, tak těch, kteří mají být vedeni nebo řízeni, tj. veřejnosti.

Zastavím se u termínu „veřejný komunikační prostor“. Mám jím na mysli souhrn jak zdrojů, tak příjemců informací, a to těch, které mají veřejný charakter. Tedy na jedné straně periodický tisk, vysílání TV a rozhlasových stanic, internetové portály. Na druhé straně stojí jednotlivci, kteří ve svém souhrnu tvoří populaci, veřejnost, chcete-li lid této země. Je zřejmé, že veřejný informační prostor má svou omezenou kapacitu. Každý z nás tráví jen určitou část svého času sledováním televize, čtením novin, brouzdáním na internetu. Zároveň je zřejmé, že podstatnou část této omezené kapacity čerpají ty nejsledovanější, nejčtenější, nejnavštěvovanější informační zdroje. A pokud tyto zdroje sdělují informace kampaňovitě, selektivně, podřizují je „příběhovosti“, namísto věcnosti, musí nutně nastat

stav, kdy veřejnosti scházejí informace úplné, včasné, správné (tj. odpovídající skutečnosti). A z kybernetiky je známo, že jen takovéto údaje mají právo na označení „informace“, tj. že jejich užití může vést ke snížení entropie, tedy míry chaosu.

Váš, můj, číkoli intuitivní pocit, že společnost jde špatným směrem, je legitimním impulsem pro požadavek na změnu. Není ale kvalifikací pro provedení této změny. Této kvalifikace lze nabýt jen tím, že „víme jak“ (anglicky know-how). Prvním stupněm k nabytí onoho know-how je vědomí, že veřejnosti nejen schází, ale že se mu paradoxně v informační společnosti stále více vzdaluje. Každý jiný postup je nutno považovat za rezignaci na demokracii.

Aleš Bajgar, informatik a poradce v oblasti dotací
17. května 2012

Michael Komm: Lesk a bída české vědy

Zatímco v rozvinutých zemích je běžné, že soukromé firmu sponzorují univerzity a základní výzkum, u nás je tomu naopak – stát přispívá firmám na výzkum, na jehož konci by měly být zdokonalené výrobky a služby (ze kterých potom firma tržní zisk).

Podporu vědy a vzdělávání měla ve svém programu na seznamu priorit snad každá polistopadová vláda (a nejspíš i ty předchozí). V praxi se ale slova a činy mohou zásadně lišit, a tak akademická sféra prožívá periodicky se opakující snahy o okleštění a rozpočtové redukce. Jakožto čerstvého absolventa univerzity a začínajícího vědeckého pracovníka mne vyhlídky české vědy přirozeně zajímají, pokusím se zde tedy popsat dilemata, kterým jsou mladí vědci vystaveni.

Česká věda z mého pohledu trpí dvěma palčivými problémy. Problémem číslo jedna je trvalý nedostatek financí. V ČR jde na výzkum ročně cca 1.5% HDP (i se započtením výzkumu v soukromém sektoru). To je o něco méně než je průměr EU (1.9%) a výrazně méně než kolik do výzkumu teče ve skandinávských zemích (až 4% v případě Finska). Peníze chybí především na kvalitní platové ohodnocení vědců. Vědečtí pracovníci obvykle nejsou lidé primárně orientovaní na finanční zisk (jinak by raději odešli do průmyslu), neutěšená situace ale nahrává myšlenkám na emigraci do zemí, kde je často možné dělat stejný výzkum ovšem s důstojným ohodnocením.

Ještě více tento stav komplikuje migraci špičkových vědců do Česka. Která česká univerzita či výzkumný ústav si může dovolit zaplatit držitele Nobelovy ceny, aby tu rozvíjel svůj výzkumný obor? To je v místních poměrech naprosté sci-fi a skutečná překážka v tom, aby se řada oborů dostala na světovou špičku. Nemá přitom cenu se spokojit s kvalitou výzkumu na nějaké lokální úrovni, věda je ze své podstaty internacionální.

Českým specifikem je podpora tzv. aplikovaného výzkumu. Zatímco v rozvinutých zemích je běžné, že soukromé firmu sponzorují univerzity a základní výzkum, u nás je tomu naopak – stát přispívá firmám na výzkum, na jehož konci by měly být zdokonalené výrobky a služby (ze kterých potom firma tržní zisk). O tom, že se tato podpora může snadno zvrhnout v tunelování veřejných financí, svědčí např. slavná kauza detekce osob za překážkou.

Druhý problém není tak očividný, ve výsledku ale možná českou vědu ovlivňuje více než nedostatek financí. Tím problémem je fatální absence koncepce a stability. Vytvořit kvalitní vědecký tým na světové úrovni může trvat roky i desetiletí, zrušit ho v rámci úsporných opatření je otázka pár minut. Tento nepoměr sil se bolestivě projevuje za situace, kdy se strategie směřování a hodnocení vědy mění až příliš často. Exemplární příklad toho, jak se hodnocení vědy dělat nemá je tzv. kafemlejek, tj. systém hodnocení založený na kvantifikaci vědeckých výstupů, kde je za každou publikaci či patent

přidělován určitý počet bodů. Podle počtu získaných bodů by následně měly univerzity a výzkumné ústavy získávat finance.

Nejen, že tento systém ani v principu nemůže zodpovědět na otázku, jestli je česká geologie na lepší úrovni než egyptologie, ale navíc pracuje s nevhodně krátkým hodnotícím obdobím jednoho roku. Jak fatální následky by striktní aplikace tohoto systému mohla mít, se pokusím ilustrovat na příkladu svého pracoviště:

Na oddělení kde pracuji (tj. oddělení tokamak na ústavu fyziky plazmatu AV) jsme začali v roce 2006 zprovozňovat experimentální zařízení pro studium jaderné fúze COMPASS, přičemž první fyzikální výsledky se dostávají až letos. Pokud bychom COMPASS stavěli na zelené louce, prvních 5 let provozu bychom v kafemlejnku naskórovali 0 bodů. Dalo by se očekávat, že při tupém vyhodnocování vědeckých výsledků by bylo naše oddělení do tří let zcela zrušeno. Zpracování výsledků naštěstí není až tak mechanické, nemůžu se ale ubránit podezření, že to nemálo úředníků docela mrzí.

Při hodnocení vědy je zkrátka potřeba být velice obezřetný. Historie je plná příkladů, kdy vědní disciplíny, které byly považované za zcela akademické, umožnily provést zásadní objev s dopadem na každodenní život lidí. Proto je tlak na redukci vědních oborů a snahu kvantifikovat bezprostřední vědecké výsledky třeba sledovat s ostražitostí. Jistě, statní rozpočet není bezedný, otázka je, jestli by se mělo šetřit zrovna na vědě a školství. Čeští vědci se naštěstí k této problematice přestávají stavět pasivně a zapojují se do debaty o budoucnosti vědy, o čemž svědčí i vznik občanského sdružení Věda žije!

Výše popsané problémy hrají důležitou roli v momentě, když se mladí vědci zamýšlejí nad svojí budoucí kariérou. V současné době stále velká část z nich vyhodnocuje situaci v ČR jako nevyhovující a odchází bádát do zahraničí. Tento trend už pronikl i na úroveň maturantů, kteří ve stále větší míře využívají systém stipendií a odcházejí na prestižní zahraniční univerzity. Dokud bude tento odliv mozků pokračovat, nelze očekávat v české vědě výrazné zlepšení.

Michael Komm, fyzik

4. května, 2012

Adriana Krnáčová: Přísady pro budoucnost Česka

V České republice stále žije celá řada schopných a invenčních lidí, kteří to se zemí myslí i dobře. Je zde však nesporně i celá řada těch, kteří díky své vlastní skepsi v to, že by mohli něco užitečného vytvořit, upřednostňují praxi vysávání státních rozpočtů, nesmyslných projektů a nezřídka ovlivňování či manipulování představitelů veřejné moci. Neposlouchá se to hezky? Právě proto taková praxe musí skončit.

Nemusí to být zase až tak těžké uvažovat o Česku jako o zemi, která má nesporně obrovský potenciál a představit si ji jako prostor, kde lidé žijí kvalitní život a jsou vcelku spokojeni. Jaké předpoklady či přísady jsou nezbytné, abychom takový život v zemi připravili? Samozřejmě je třeba ptát se i na recept. Nicméně, zkušenost praví, že, když jsou přísady kvalitní, potom se snad pokrm ani nedá zkazit. Kromě toho jsem přesvědčena, že v Česku není o kvalitní a invenční „kuchaře“ nouze.

Jistým problémem je, že se v dnešní době učíme rychle. Někdy až příliš. Ignorujeme přitom zkušenosti a dospíváme k názoru, že všechno víme nejlépe. Tento přístup podporuje nás vlastní egoismus. Ten ale tvoří jenom část naší komplexní osobnosti. Ta jiná zvidává a kreativní, čerstvá a pracovitá, ta může v důsledku našeho osobnostního rauše přijít zkrátka. Přitom si zasluhuje neméně intenzivní péči jako naše ego. Přitom bez ní často sklouzáváme do pocitů marnosti a bezmoci. Bez ní se neumíme dívat na

věci s nadějí a vírou, že to umíme dělat dobře, prostě věřit si.

Vždyť je to jednoduché, již jsme začali. Víme, že budoucnost naší země není založena na levné a nekvalifikované pracovní síle, kterou lze najmout kdekoli, ale na chytrých řešeních, často jako vedlejší produkt. Naši vědci jsou v zahraničí a úspěšní, vracejí se, aby zde pomohli těm, kteří chtějí uspět v biochemii, elektrotechnice, zdravotnictví, a dalších pro lidstvo důležitých oborech. Volby jsou již plně elektronické, stejně jako maturity a všechny agendy potřebné pro občana a podnikatele při kontaktu s veřejnou správou. Veřejné zakázky jsou rovněž plně elektronizované díky chytré aplikaci, kterou vymysleli studenti VUT v Brně. Team mladých ajťáků, lékařů a designérů vyhrál cenu ve výši 10 mil USD, kterou vyhlásila společnost IBM na vývoj „tricorderu“, příručního zařízení, které bez dalších testů je schopno poskytnout komplexní informaci o zdravotním stavu pacienta.

Příkladem je dostatek. Například nanovláknina vyvinutá v Česku se stala základní surovinou pro materiály, z nichž se vyrábí speciální oděv vesmírných posádek. Praha se stala centrem mezinárodního obchodu poté, co se sem na začátku tisíciletí přestěhovala velká část fondů z Lucemburska a Malty. Rozhodnutí restrukturalizovat energetickou politiku plně na obnovitelné zdroje způsobilo, že po několika letech se země stala rájem pro turisty. Jezdí sem kvůli zdravému životnímu prostředí a jedinečné přírodě. Projekt, jimž společnost konečně nastartovala reformu zdraví národa, prodloužila život ve zdraví o 7 let a tím podstatně snížila náklady na zdravotní péči. Chytrou podporu domácích výrobců zdravých potravin a změnou financování sportu se podstatně zvýšila kvalita života.

Ano, píše se rok 2035, patřím do kategorií seniorů, ale aktivních. Mám 2 vnuky a 3 vnučky. Nejstarší z nich studuje biologii, mladší elektrotechniku, holka studuje medicínu. Navštěvují špičkové školy, vůdčí ve svých oborech ve světě. Všichni studují v Česku. Mám umělý kloub a poslední maratón jsem zaběhla něco přes 4 hodiny. Před rokem jsme založila další neziskový podnik pro výrobu potravin pro speciální diagnózy. Pracují tam senioři jako já. Ještě toho máme před sebou hodně, neb nás těší zde žít. V Česku. Science fiction anebo reálná perspektiva?

Adriana Krnáčová, vedoucí projektu Restart a bývalá ředitelka Transparency International

1. března 2012

Hana Malinová: Život na čekačce

Hanka se pomalu blížila k vysoké budově s velkým, i když poněkud omšelým nápisem Centre for Flexible Workers, pod nímž byl v mnohem skromnější verzi vyveden český ekvivalent: Centrum pro flexibilní pracovníky. Lidé tuto budovu nejčastěji nazývali vagon – snad kvůli malým pokojíčkům, které svou velikostí i uspořádáním připomínaly vlaková kupé – jí spíš připomínala úl, úl plný osamělých vylekaných, hlučících včel – včel bez královny.

Když sem přišla před šesti lety, myslela si, že tu stráví měsíc, možná dva, ale teď už si nebyla tak zcela jistá, jestli vagon vůbec kdy opustí, a pokud ano, tak zda to nebude jen proto, aby skončila na ulici. Přísliby zajímavé a rozmanité práce se scvrkly na konkrétních 42 nabídek nejrůznějších pracovních úkonů, z nichž žádný netrval déle než týden, a možnost nějakého budoucího zaměstnání z nich skutečně nekynula.

Nečastěji šlo o krátkodobý záskok v kuchyni, roznášení novin ve čtvrtích obývaných starci a stařenami, kteří navzdory pokroku trvali na donášce novin a časopisů v tištěné podobě. Občas si ji někdo objednal, aby pomáhala při recepci, dvakrát byla na zkoušku v call centru, ale zběhlým a neúnavným robotům konkurovat nedokázala.

Vstoupila do budovy a vyjela rychlovýtahem do osmého patra. Otevřela svou buňku a stiskla tlačítko příjem. Zatímco se svlékala, ji hlas informoval, že se na dnešní noc uvolnilo místo recepční v hotelu Grand, ale jelikož nebyla na příjmu, vrátili nabídku zpět do systému. „Sakra,“ procedila Hanka skrze zuby a poslouchala dál. Ale nic zajímavého už v hlášení nebylo.

Věděla, že by sice mohla zprávy poslouchat i prostřednictvím osobního miniboxu, ale bylo to zakázáno a navíc veškerou přípravu na nabízený pracovní úkon bylo nutno vykonat v tak krátké době, že se to nedalo stihnout odjinud než z domu – ze své buňky. Když měla roznášet noviny, donesli jí během 20 minut uniformu, která jí docela seděla, nebo pro ni za 15 minut přistavili auto, kam musela nastoupit už oblečená a připravená podle předem daného scénáře.

Dnešek byl však jiný, dnes měl za ní přijít František. Nic moc – také z centra, ale z jiného bloku, sex byl ovšem povolen, možná dokonce žádoucí. Mělo to jen jeden háček – bylo při tom nutné nebo alespoň ohleduplné vůči partnerovi vypnout monitor. Vždyť přece František cestou k ní a zpět ztratil mnohem víc času, a tím pádem i mnohem víc riskoval.

Vzala si z kabelky cigarety a vyšla z buňky chodbou směrem k společné terase. Tam si zapálila. Nebyla zvyklá kouřit – trochu se jí zatočila hlava. Dala si ještě pár prásků, típla cigaretu a vrátila se do buňky. Z monitoru na stěně se ozvalo: To jste nám zatajila, že kouříte! Do prčic, vlezla jsem do záběru kamery na terase, pomyslela si. Myslím na sex a tak jsem trochu nervózní, řekla směrem k monitoru. Bylo jí čím dál hůř. Sotva stačila doběhnout na záchod. Jakmile dosedla a zavřela za sebou dveře, monitor se ozval znovu: Máme pro vás pracovní nabídku.

Asistentka produkce (Hanka s námahou pootevřela dveře záchodu, aby lépe slyšela) nového českého filmu s pracovním názvem Holínky pro tebe. Hano, ozvěte se! Hanka zbledla ještě víc, chtěla by, strašně moc by chtěla odpovědět, ale vůbec se nemohla zvednout ze záchodu. Bylo jí hrozně, jako snad ještě nikdy. Hano, Hano! Ozvěte se!...ozývalo se z monitoru. Pak přišel konečný verdikt: Hano, vracíme nabídku do systému.

Až po dobré půlhodině Hanka konečně vstala, celá se omyla, oblékla, do tašky si dala pár osobních věcí a vyšla před dům. Podívala se vzhůru. Vidí slunce a slunce vidí ji. Cítí, jak jí slunce prostupuje a povznáší k sobě, jako by ji chtělo obejmout. Jde za ním, neví kam, ale cítí, že jde dobrým směrem. Rozhlédne se kolem a vidí Františka. Mine ji, aniž by si jí všimnul, neustále sleduje hodinky a zrychluje. Pospíchá za ní. I Hanka přidá do kroku...a jde...úplně jiným směrem.

Co všechno jsem tím příběhem chtěla ukázat? Všechno možné, o čem si myslím, že může nastat. Prohlubující se závislost na poskytovatelích obživy, možnost obrovské manipulace, ale i vzdor, prazákladní touhu po svobodě.

Hana Malinová, socioložka a ředitelka ROZKOŠE bez RIZIKA

10. dubna 2012

Michal Komárek: Budoucnost si nás najde sama

Většina z nás věří tomu, že všechny problémy můžeme vyřešit, protože na to máme moderní vědu a technologie a lidi, kteří jim rozumějí.

Obávám se, že hledání budoucnosti pro Česko se příliš neliší od hledání budoucnosti pro ostatní bohaté „západní“ státy. Bylo by to snadnější, kdybychom si mohli říct, že jsme tady svázáni naší nevelikou a nepřilíh inspirovací Kotlinou, že máme vedle sebe příliš velké sousedy, kteří si nás v průběhu dějin více či méně intenzivně podmaňovali, že máme za sebou půl století totality a dvacet

let „kleptokapitalismu“, že jsme ještě málo občanství, sebevědomí..., a na uzdravení si ještě musíme jednu dvě generace počkat...

To vše je sice pravda, a bylo by to alespoň něco konkrétního a srozumitelného. Ale není to zase až tak podstatné.

Důležitější je, že ve skutečnosti vůbec nevíme, zda umíme budoucnost hledat a jakou chceme. Že takto nepřemýšlíme, protože jsme si zvykli žít v jednoduchém světě technologického optimismu a technokracie.

Na první pohled se zdá, že až vášnivě a vlastně neustále diskutujeme o problémech minulosti, přítomnosti i budoucnosti, o politice, demokracii, ekonomice, válkách, terorismu, mezinárodním právu, chudobě, klimatických změnách... Občas se i někteří z nás někde shromáždí, přespí pod stany a napíší sérii kritických článků nebo i knih, anebo se uchází o zvolení v nějakých volbách...

Problém je ale v tom, že většina z nás věří tomu, že všechny problémy můžeme vyřešit, protože na to máme moderní vědu a technologie a lidi, kteří jim rozumějí. Možná tomu ani příliš aktivně nevěříme, není to zapálená víra náboženského typu, je to spíš zvyk, nezpochybňování tohoto principu...

Principu, ze kterého plyne, že se nemusíme nijak zvláště snažit či omezovat, protože prostě přijdeme na řešení. Vždycky jsme zatím na nějaké řešení přišli.

A tempo změn se navíc neustále zrychluje. Ani odborníci dnes nedokážou odhadnout, co všechno se změní v horizontu patnácti dvaceti let. Natož my, „obyčejní lidé“. Za dalších patnáct let budeme prostě zase někde úplně jinde. Nevíme sice kde, ale rozhodně dál.

Jsmo relativně bohatí, relativně spokojení a budoucnost nás vlastně vůbec nezajímá. Chceme, aby nepřinesla příliš velké změny. Aby se nám žilo ještě trochu lépe. To je fair představa o budoucnosti.

Ale jestli jsme dorazili na nějakou dějinnou křižovatku, jestli je nezbytné, abychom podnikli nějakou rychlou a velkou akci, abychom odvrátili katastrofu nebo alespoň výrazné zhoršení životních podmínek, pak je to představa o budoucnosti naprosto nedostatečná, zbytečná, zavádějící...

Křižovatku nás to prožene jako divoký proud vody a my se na druhé straně jen stěží budeme orientovat, kde to vlastně jsme. Budoucnost si nás najde sama a pravděpodobně nám nenabídne další pokus.

Ano, jsem velmi skeptický k tomu, že tento bohatý západní svět je schopen aktivně hledat a nalézat jinou, snad „lepší“ budoucnost. Museli bychom toho příliš mnoho změnit ve svém způsobu života a to s největší pravděpodobností neuděláme dřív, než nás k tomu donutí opravdu drsný vnější tlak.

Budoucnost si nás najde sama. Jaká bude, nevíme. A ani nás to příliš nezajímá. Nejsme zvyklí o ní vážně přemýšlet.

Michal Komárek, programový ředitel Greenpeace a novinář

29.2.2012

Jan Payne: Žít se lží

Naše současná společnost stojí na vyčpělých žvavkách a naši nejzazší pohnutkou je emocionální náboj nasládlé, rádoby selské pohody či prostě jen lenosti.

Kudy a hlavně kam dál? Tato otázka po příštím směřování české společnosti je kromobyčejně palčivá. Jistě, nejsme sami: také v jiných zemích Evropy mají lidé tváří v tvář současné krizi rozpaky nad dalším vývojem. Ovšem u nás jsou tyto rozpaky podtrženy tím, že dřívější národní model dospěl ke svému konci.

O který model jde? Jde o národní obrození. Obrození se rodilo coby projekt s určitým nábojem v temných dobách intenzivní rekatolizace a germanizace české společnosti. Mělo zpočátku jen skrovné cíle a bylo i dost krotké. Na vlastní stát nebylo tenkrát ani pomyslení a pomyslení na něj neměl ještě ani Palacký či Masaryk; Masaryk k němu dospěl až během války. Avšak v intencích buditelů bylo svým způsobem od počátku.

Podařilo se sice vytvořit v roce 1918 Československo a dokonce v něm bylo relativně vyspělé demokratické zřízení, ovšem stále šlo o multinacionální společnost s výrazným podílem jiných než českých národů, přičemž žádné z těchto etnik nemělo touhu s tím českým splynout. Došlo pak k různým známým peripetiím a fakticky až v roce 1992 po rozdělení Československa jsme získali naprostou suverenitu v duchu oněch buditelů.

Jinak vyjádřeno, národní obrození bylo dovršeno: dosáhli jsme svého a následujících dvacet roků pak ukázalo pouze naši bezradnost. Upřímně: neumíme si vládnout. Toužíme sice po suverenitě zbavené všech vlivů, ovšem stáváme se tím na poli mezinárodní politiky směšnější. Zbývá ptát se po důvodech takového selhání a řešení je nasnadě: původní hodnoty stojící u zrodu v dobách národního obrození se ukazují být scestné. Zbabrali jsme si to národní obrození a nyní sklízíme úrodu.

Připomeňme si, že nám ve škole lezly na nervy ty zástupy českých spisovatelů a básníků, jejichž knížky se nedaly číst. A přiznejme si konečně i to, že zasnění na Máchovém Májem či Babičkou Boženy Němcové má naveskrz kýčovitou povahu. Osobnosti rázu Dostojevského, Kierkegaarda, Flauberta, Ibsena či Milla jsme prostě neměli. To, co bylo napsáno u nás, vesměs nestálo za nic.

Naše současná společnost tak stojí na vyčpělých žvastech a naší nejzazší pohnutkou je emocionální náboj nasládlé, rádoby selské pohody či prostě jen lenosti, lenosti myslet vlastní hlavou či dokonce konat.

Vraťme se zpátky do minulosti. Za dob národního obrození byla v rozpětí dvou generací dvě rozcestí dalšího možného vývoje, přičemž česká společnost zvolila vždycky to horší. První alternativou bylo, zda se bude tehdejší společnost ubírat spíš cestou Bolzana usilujícího o zemské vlastenectví s rozmanitostí kultur a jazyků či cestou Jungmanna s důrazem na jazykovou vyhraněnost.

Zvolil se Jungmann s tím, že jazyk se stal středobodem dalšího dění. Budiž. Mezi jeho následovníky byl ovšem stále ještě například Purkyně; Purkyně se zařadil svými objevy mezi nejvýznamnější badatele všech dob (spousta biologických i psychologických fenoménů je pojmenována po něm). Avšak tudy kráčela česká společnost jen vzácně. Například jeden z jeho nejvýznamnějších žáků Jan Čermák se posléze "odrodil" (Czermak) a sklízel úspěchy v Německu.

Byla tu totiž ještě jiná varianta vývoje a tu představoval Palackého vrstevník Václav Hanka proslulý mimo jiné tím, že zkonstruoval poměrně pěknou báseň, avšak prezentoval ji coby originál z dávné minulosti. Měl pak obrovský vliv na řadu osobností zahrnujících například i Palackého; Palacký rukopis Královédvorský pokládal za silný argument ve prospěch českého národa.

Nabízely se tudíž v obrození dvě cesty: cesta Purkyně oddaná pravdě a cesta Hanky budující národní hrdost na lži. Lež k jiným a hlavně k sobě samému se bohužel stala dominujícím prvkem české společnosti.

Jistě, je třeba zdůraznit zde odvalu Masaryka mimo jiné i v jeho boji proti padělaným rukopisům s tím, že rukopisy naopak hájil jeho soupeř a protivník Kramář se zálibou v okázalosti (mimochodem

společné mají Hanka, Kramář a ovšem i náš současný prezident kromě záliby ve lži také mimořádnou zálibu v Rusku). Avšak nyní je třeba konstatovat s velikou lítostí to, že lež vítězí na celé čáře.

V důsledku toho jedni systematicky rozkrádají společné bohatství a druzí, ti méně čiperní, jim za to po hospodách nadávají, přičemž když se někdo přece jen vzepře, pokládají ho všichni hned za zrádce národa či prostě blázna.

I Masaryka je třeba kritizovat, kritizovat ovšem z druhé strany: měl ještě daleko důkladněji komunikovat s liberálně smýšlejícími osobnostmi v okolních zemích (ačkoliv plně chápu, že tenkrát liberalismus z různých důvodů rovna populární nebyl) a rozvíjet evropskou soudržnost. Zároveň totéž platí i pro nás: je třeba se do evropské společnosti dále integrovat a to je také jediná cesta pro nás do budoucnosti. Budovat národní charakter na jazyce a snažit se o suverenitu bez vlivů okolí či dokonce na sebeklamu je pak holé šílenství.

Snad bychom v minulosti našli ještě jednoho rádce, který šel touto cestou a který ukazuje cestu stále i nám: byl jím Jan Amos Komenský. Komenského coby filosofa a teologa ovšem česká společnost až dosud nikdy moc nebrala vážně (čímž se od zahraničí hlavně anglosaského propastně liší). Jeho bytostným cílem byla integrace do širšího lidského společenství. Kromě toho měl ovšem na mysli myšlenky ještě daleko hlubší a troufám si tvrdit, že z něj můžeme čerpat bohatou inspiraci v současné myšlenkové sterilitě a morálním marasmu.

Jan Payne, neurolog a filosof

29. února 2012

Kateřina Bečková: Je ochrana kulturního dědictví dočasný rozmar nebo trvalá potřeba společnosti?

Kulturní úroveň společnosti je něčím, co nelze nechat zcela samovolnému vývoji, vydat ji v plen trhu či představit, že dobré se prosadí samo bez intervencí a péče.

Mám-li se přiznat k jednomu zásadnímu tématu, které neodbytně provází mé myšlenky muzejnice a památkové aktivistky, pak je to otázka, zda kodifikovaný vztah společnosti ke kulturnímu dědictví, který má v evropské historii svůj zřejmý počátek zhruba před dvěma stoletími, zaznamenal nebo teprve zaznamená ve svém dalším vývoji něco jako vrchol, a v takovém případě pak v další fázi logicky i úpadek a zánik. Zda to všechno, co dnes zahrnujeme zejména do oblasti památkové péče a muzejnictví, tedy celou propracovanou teorii, metodiku, legislativu, orgány a organizace, nebyl jen historický rozmar dvou století, která byla postižena jakousi nákazou sentimentalismu. Cožpak můžeme vyloučit, že se hodnotový žebříček našich potomků a následovníků radikálně nezmění, a celý ten soubor našimi předky, předchůdci i námi samotnými hýčkaného historického bohatství neoznačí za odpornou veteš či břemeno, které jen komplikuje a zdražuje život? Tedy život v kvalitativně nových materiálových a elektronických parametrech, jejichž dosud nevídané možnosti budou zákonitě provázeny i novou estetikou, a tím vším se zcela odliší od přízemně fyzických a primitivně mechanických parametrů života ještě drtivě převažujících ve dvacátém století.

Nechci tím vytvářet futuristickou vizi, která by leckoho mohla poděsit, jsem si jen vědoma, že to, co se v jednom okamžiku zdá pevné, trvalé a na věky věků dané, může být v okamžiku příštím vlivem neočekávaných podnětů úplně jinak. A to právě proto, že podstatou té věci či jevu je něco tak křehkého a proměnlivého, jako je emocionální hodnotové cítění společnosti, protože nic jiného bohužel ochranu kulturního dědictví obecně nelegitimizuje. Bez památek na rozdíl například od pitné vody lidstvo spokojeně přežije.

Variantu, kterou jsem výše naznačila, si samozřejmě nepřeji. Takže poplašnou hypotézu, že ochrana kulturního dědictví byla jen produktem dočasné sentimentální nákazy, z níž se společnost, ať chce či

nechce, dříve či později nejspíš vyléčí, proto raději nahradím přívětivější vizí. Podle té by ochrana kulturního dědictví mohla být považována za výsledek jedné z kultivačních etap člověka, kterou podstoupil na své cestě od primitivního přírodního bytí k veskrze kulturní - civilizované bytosti, za jakou se dnes považuje. Během té strastiplné cesty staletími se naučil mluvit, jíst příborem, psát knihy, dodržovat hygienu, dal svému životu etický rámeček, začal pečovat o své prostředí a v té souvislosti se jedním z jeho důležitých kultivačních kroků stala i snaha nezapomenout na svou minulost a ochránit její zachované doklady. Z tohoto úhlu pohledu by ochrana kulturního dědictví nebyla dočasným historickým rozmarem, ale trvalou kulturní potřebou, bez níž by nemohl žít, měl-li by zůstat sám sebou.

Nevím, jsem na rozpacích. Nejspíš je moje úsilí pochopit prapříčiny toho, proč společnost chrání své památky a relikty minulosti, a z toho odvodit, jak se tato sféra vyvine v blízké či vzdálenější budoucnosti, naivní. Jisté je jen to, že kulturní úroveň společnosti je něčím, co nelze nechat zcela samovolnému vývoji, vydat ji v plen trhu či představě, že dobré se prosadí samo bez intervencí a péče. Celá naše evropská kultura je jeden košatý, pěstěný a již docela choulostivý strom, který může vydat nádherné plody, ale také až překvapivě snadno zplanět.

Kateřina Bečková, předsedkyně Klubu Za starou Prahu

29. února 2012

Gabriela Svárovská: O nedokončené transformaci

Hra libertariánství je v českých poměrech stejně směšná jako nebezpečná, neboť je způsobem jak omluvit neodpovědnost a bezohlednost ke státu jako společenství, k přírodě i k sobě navzájem. Výzvy ke zbavení se (jak jinak než zvenku, zejména pak z Bruselu naoktrojované) politické korektnosti vyznívají spíše jako výzvy k hulvátství a nesnášenlivosti než ke kritické, vážné diskusi.

Před osmi lety jsem na českém ministerstvu zahraničí založila program na podporu demokracie a lidských práv ve světě. A po celých těch osm let sleduji stav demokracie a lidských práv v České republice a říkám si, byť v mírné nadsázce, KDO podpoří naši demokracii a KDO se postará o NAŠE lidská práva?

Má vize demokracie bude vždy spojena s tím, o čem hovořil a o co usiloval Václav Havel. Když na ministerstvu zahraničí vznikl zmíněný Program transformační spolupráce, ústřední otázkou bylo, CO je podstatou oné transformační zkušenosti, o kterou se chceme podělit s jinými? Naši zcela zásadní zkušenosti v tomto směru je to, co jsme – bohužel – sami nejvíce podcenili. Totiž, že nezbytnou součástí života ve svobodných poměrech jsou pravidla, srozumitelnými a vymahatelnými zákony počínaje a individuální odpovědností ke státu a společnosti konče, neboť pravidla hry jsou tím, co svobodu nikoli omezuje, ale tím, co ji teprve umožňuje. Tedy pokud z ní mají mít prospěch všichni a společnost jako celek. Podcenění pravidel, neschopnost či nevěle politické reprezentace je včas zavést a prosadit, případně snaha z jejich neexistence profitovat, jsou opakujícími se příčinami toho, proč projekty demokratické transformace v regionu střední a východní Evropy v posledních dvaceti letech stagnují a selhávají. Zde ovšem kromě holého faktu a analýzy důsledků z něho plynoucích není bohužel moc o co se podělit.

To, co však Česká republika může "vyvézt", čím může inspirovat a povzbuzovat demokratické transformace kdekoli ve světě, to jsou zkušenosti občanské společnosti vyrostlé z étosu a energie Listopadu 1989. Dnes už strukturovaná síť nevládních organizací, občanských sdružení hnutí a volných uskupení přitahuje další generaci nonkonformních mladých lidí, kriticky nahlížejících na kvalitu veřejného života v České republice, ale zároveň odhodlaných svůj um, energii a nápady dát v obecný prospěch. České organizace občanské společnosti pomáhají v Bělorusku, Barmě, v Gruzii či na Kubě formulovat místním aktivistům vlastní vizi demokratické transformace jejich země, předávají jim

své zkušenosti s tím, jak oslovit veřejnost a případně vstřícnou část veřejné správy, jak si zorganizovat práci, jak získat prostředky, kredit a odbornost. Projekty českých organizací nejsou – s ohledem na jejich kapacitu a skromný rozpočet MZV – nijak rozsáhlé, řada z nich je však velmi úspěšných a má ve světě slušný ohlas. Chceme-li pohnout s naším vlastním budováním demokracie, občanská společnost je silou, do které můžeme a měli bychom vložit své síly.

Mou vizí je česká společnost soudržná, solidární a odpovědná, a to znamená: občanská. Občanská společnost je v naší zemi – na rozdíl od politické reprezentace – momentálně jednou z mála věrohodných záruk udržitelnosti demokracie a zároveň – doufejme – zdrojem nových tváří, impulzů a étosu v politice. Politická reprezentace selhává v pojmenovávání a řešení problémů současnosti. Veškerá politická debata, pohříchu technokratická, se točí kolem státního rozpočtu a ekonomické krize a doprovází ji občasně – až tragikomicky jalové – pokusy “zatočit” s korupcí. Přitom hlavní výzvou současnosti, a to nejen v České republice, se alespoň mně nezdá být krize hospodářská, a nýbrž krize demokracie, krize důvěry v politiku, právo, rovnost, sociální smír a občanské ctnosti.

Korupce je samozřejmě problém z nejzávažnějších. Nejde ovšem přitom o jednotlivé kauzy, ale o celý přístup k výkonu moci, který spíše než ke správě státu a veřejných záležitostí má – zdá se – sloužit k uspokojování soukromých zájmů. Hra libertariánství je v českých poměrech stejně směšná jako nebezpečná, neboť je způsobem jak omluvit neodpovědnost a bezohlednost ke státu jako společenství, k přírodě i k sobě navzájem. Výzvy ke zbavení se (jak jinak než zvenku, zejména pak z Bruselu naoktrojované) politické korektnosti vyznívají spíše jako výzvy k hulvátství a nesnášenlivosti než ke kritické, vážné diskusi. A část veřejného mínění kvituje potvrzení vlastních předsudků a raději debatuje o zneužívání sociálních dávek než masivním a vposledku nesmírně nákladným zneužívání moci, o jakémsi mýtickém zvýhodňování Romů v české společnosti (bývalého ministra Kocába se na to v rozhovoru zcela vážně ptal moderátor významného českého rádia) namísto o problému jejich diskriminace např. v přístupu ke vzdělání, a xenofobních postojích majority.

“[Občanská společnost je] výrazem určitých trvale se vyvíjejících stavů ducha a mravů, určitého stupně společenského poznání a sebepoznání, určitého typu občanského vědomí a sebevědomí,” řekl Václav Havel.

Transformace společnosti je obdobím, ve kterém “lid” dospívá k určitému – občanskému – stavu ducha a mravů. Doufejme tedy, že za patnáct let už bude česká “občanská” transformace konečně dokončena. Měřítkem dospělosti české společnosti pak bude mimo jiné způsob, jakým se bude umět vyrovnat s chudobou, vyloučením a menšinovými jevy a názory, stejně jako je měřítkem dospělosti člověka schopnost vyrovnat se s neúspěchem, zdravotními problémy a slabostí sám v sobě, ve svém životě a nejbližším okolí. Dospělý člověk ví, že problémy nelze řešit tím, že je popře či odsune na okraj, a také to, že k plnohodnotnému životu neodmyslitelně patří. “Své chudé máte vždy s sebou,” řekl přece Ježíš. Mimo jiné proto, že jenom “chudí” nás naučí soudržnosti, solidaritě a odpovědnosti, na které se každý z nás jednou můžeme stát závislým.

Gabriela Svárovská, bývalá státní úřednice a diplomatka

29. února 2012

Kateřina Tučková: Začarovaný kruh umění

Jak docílit modelu, v němž umělecký provoz může spokojeně fungovat tak, jak je tomu na Západě? Jak to nastavit, aby umělec nemusel být zároveň prodejcem, produkčním a selfmanažerem? Aby galerista nemusel být kurátorem a edukátorem nepoučených návštěvníků? Aby nezávislý kurátor nemusel být zároveň recenzentem, výtvarným kritikem nebo dobrovolným přepravcem děl, které nakonec instaluje sám?

Jako nezávislá kurátorka výstav se na scéně současného výtvarného umění angažuji od roku 2004, což je dost dlouho na to, abych znala zákulisí svého oboru, a zároveň ještě ne tak dlouho, abych byla jeho stavem frustrovaná. I když, trochu přece. A o tom je právě tento článek.

Když se člověk porozhlédne po tom, jak umělecký provoz funguje v zahraničí, když si přečte Thompsonovu knihu Jak prodat vycpaného žraloka za 12 milionů dolarů nebo nejnovější Cunninghamův román z galerijního prostředí Za soumraku, říká si: proč to jinde jde a u nás ne? Proč u nás ten kruh nefunguje, copak je začarovaný? A nakonec: jak ho zlepšit?

Situace se má totiž takto: umělecké školy každoročně vyplivnou desítky, stovky studentů uměleckých oborů, kteří mají dojem, že jsou jedineční, že se o jejich tvorbu porvou výstavní instituce i soukromé galerie. Výstavní instituce si ale raději počkají, až je prověří čas – a mají recht, víc než polovina z čerstvých absolventů o dva roky později už netvoří, nýbrž sedí v reklamních agenturách a zpracovává zakázky. Galerie svůj draze financovaný prostor také raději zapůjčí známějším jménům - u nich je alespoň nějaká šance, že přilákají sběratele, který něco zakoupí. Jenže klient jde raději do umělceva ateliéru, není přece blázen, aby za dílo utrácel o zhruba třetinu galerijní provize víc, když jej může mít levněji přímo od autora, navíc s přidanou hodnotou – prožitkem z osobního kontaktu s „tvůrcem.“ Najít ho není ve věku internetu, kdy má každý z umělců své webovky, žádný problém. Galerie tak vznikají a zase krachují jedna za druhou, mortalita je obrovská, a ty, které byly založeny po revoluci a přežily do dnešních dnů, lze spočítat na prstech jedné ruky.

Existenci galerií by ale mohly zachránit skutečně dobré výstavy, které by upoutaly pozornost širokého publika, z nějž by tyto časem vychovaly nové sběratele umění. Jenže na přípravu dobrých výstav je zapotřebí kurátor, který není pouze teoretik, ale je i zdatný organizátor. Ale na kurátora nejsou peníze, protože do galerie si chodí lidé věci jen prohlížet, nikoliv kupovat, a navíc roli kurátora zvládne i majitel galerie. Jenže ono udělat 12 kvalitních výstav ročně a u toho se ještě starat o nájem a finanční zabezpečení personálu galerie, není jen tak. Protože kvalitní výstava se nedá zorganizovat za měsíc. Kvalitní výstavu udělá kurátor hluboce obeznámený s určitým problémem a zároveň spolupracující s dobrými umělci. Věnuje se jí třeba i rok, někdy méně, někdy více. Tráví hodiny času návštěvami ateliérů, ježděním po republice, organizačními pracemi. Pak výstavu realizuje – a jako odměnu může mít dobrý pocit ze skvěle odvedené práce. V soukromé galerii se totiž za jeho práci neplatí, protože na ni nejsou peníze, což je strategie, kterou přejaly i veřejné instituce. Nezávislý kurátor za svou práci dostane třeba, třeba... když je dobrá konstelace, tak třeba grafiku nebo malbu vystavujícího umělce (pokud to tento akceptuje).

Výhrou je kurátor placený veřejnou institucí. Jenže ten je tak uondán prací na projektech a výstavách, které mu byly přiděleny z vrchu, že je dělá nerad a po pracovní době snad už žádné umění nechce raději ani vidět. Proč by měl tedy ještě připravovat výstavu pro soukromou galerii? Natož aby byl třeba ještě tak iniciativní, že by navazoval individuální kontakty se zahraničními institucemi, galeriemi, umělci. Proč by to dělal? Stejně jsme si u nás už zvykli na to, že nás významné světové výstavy míjejí (z toho vybočují čestné výjimky jako je Rudolfinum nebo DOX). Ostatně, proč by měl být třeba Miró v Praze, když si na něj český návštěvník může zajet do Paříže, to zní přece logicky, že? Osobní kontakty se zahraničím ať si dělá nezávislý kurátor, ostatně má dost času, není přece zaměstnán. Jenže nezávislý kurátor je zaměstnán alternativní prací, z níž platí složenky. A navíc: může mít jiné starosti. Výstavu, na které pracoval skoro rok, mu třeba nechtějí realizovat v galerii, s níž byl dohodnut, protože mezi zastoupenými umělci jsou i dva, o nichž se majitel galerie dozvěděl, že prodali svá díla za jeho zády, a to klientům, které získali právě díky samostatné výstavě v této galerii. To je hloupé, že? Bohužel je to ale běžná praxe. Kvůli níž ona galerie o rok později zkrachuje – škoda, měla tak odvážné plány: začít jezdit na evropské art fairy a prezentovat umělce svého okruhu!

A co granty? Ach ta nejistota. Podá se žádost, půl roku se čeká na výsledek a pak se zjistí, co už se stejně ví: že grant na celoroční provoz soukromá galerie nedostane. Ten se uděluje jen nevýdělečným výstavním prostorům, které si vedou sami umělci. Tam je ovšem věčně zavřeno, protože umělci jsou v ateliéru a pracují, a zadarmo jim výstavní prostor nikdo hlídat nechce. A granty na projekty? Ano,

někdy ano – třeba konceptuálnímu umění. Klasickým médiím jako je malba nebo socha ale jen zřídka – vždyť v jejich případě jde přece o produkci lehce zpeněžitelných artefaktů, jejichž prodejem si galerie zaplatí svůj provoz...

A takhle by se dalo pokračovat, téma ještě není zdaleka vyčerpáno. Ještě jsme se nedotkli Národní galerie nebo uměleckých cen, jimiž je široká veřejnost znechucena, protože volbám poroty ani prezentovanému umění nerozumí. Jistěže ne, protože širokou veřejnost nikdy nikdo nepoučil, co má na umění vlastně oceňovat. Kolik středních škol mezi svými předměty nabízí i dějiny umění?

Ale prostor se krátí – nezbývá tedy, než si položit otázku: jak docílit modelu, v němž umělecký provoz může spokojeně fungovat tak, jak je tomu na Západě? Jak to nastavit, aby umělec nemusel být zároveň prodejcem, produkčním a selfmanažerem? Aby galerista nemusel být kurátorem a edukátorem nepoučených návštěvníků? Aby nezávislý kurátor nemusel být zároveň recenzentem, výtvarným kritikem nebo dobrovolným přepravcem děl, které nakonec instaluje sám?

Mám návrh. Co kdyby všichni z nás začali dodržovat své role? Co kdyby byla konečně prosazena systémová změna, díky níž by nákup uměleckého artefaktu z galerie mohly firmy a instituce zařadit do svých výdajů? Neobchodovalo by se načerno a sběratelé by neupřednostňovali nákupy v ateliérech. A nakonec – co kdyby se zavedla výuka dějin umění na středních školách? To by se v příštích patnácti letech mohlo zvládnout, no ne?

Kateřina Tučková, kurátorka a spisovatelka

1. března 2012

Miroslav Žák: Naděje a občanská společnost

V poslední době se opět mluví o nových politických stranách, které mají konečně přivést do sněmovny díky té či oné výrazné osobnosti politiky, kteří konečně zabrání různým zlořádům (například korupci). Vznik nových politických stran u nás však k žádnému řešení nevede. Důvod je docela jasný. Jsme takoví, jací jsme a jiní v danou chvíli jen těžko budeme.

V poslední době se opět mluví o nových politických stranách, které mají konečně přivést do sněmovny díky té či oné výrazné osobnosti politiky, kteří konečně zabrání různým zlořádům (například korupci). Vznik nových politických stran u nás však k žádnému řešení nevede. Důvod je docela jasný. Jsme takoví, jací jsme a jiní v danou chvíli jen těžko budeme.

Jen malá část z nás všech dokáže odolávat nástrahám moci a peněz, které jsou nutně s politickými funkcemi spojeny. A to platí i pro většinu lidí, kteří šli do politiky s těmi nejlepšími úmysly a kteří jí obětovali i hodně svého pohodlí. Tvrdím, že žádná nová strana, která může v tuto chvíli vzniknout, nemůže nabídnout občanům, že jejich problémy bude schopna vyřešit lépe, než ostatní existující strany. To by musela nabídnout na svých kandidátkách místa těm morálně nejosvědčenějším osobnostem napříč politickým spektrem. Právě to však udělat nemůže. Platí totiž pravidlo, že naši politici nemohou myslet, cítit a jednat lépe, než společnost, ze které vzešli.

Plodná cesta tedy vede jiným směrem. Je třeba vytvořit samočisticí společenský organismus, který by průběžně z politiky odstraňoval ty osoby, které neobstojí (rovněž napříč politickým spektrem). To představuje systematickou, dlouhodobou a obtížnou práci. Jak ale takový organismus vytvořit?

Především si musíme uvědomit, že politické strany jsou také součástí občanské společnosti, i když se v současné době k tomuto rodnému listu nehlasí. Je to prostě ta část občanské společnosti, která usiluje o moc. To může být vždy jen ta menší část. Ta větší část občanské společnosti (tedy ta, kterou

dnes nazýváme „občanská společnost“ ve vlastním slova smyslu) se věnuje jiným úkolům. Cesta spočívá v tom, že se tyto dvě části naučí spolupracovat, přesněji řečeno, že si ona druhá část občanské společnosti vynutí (když to jinak nepůjde) spolupráci oné části první.

V druhé části občanské společnosti (v té, která neusiluje o moc) pracují lidé, kteří nemají žádnou moc a také nerozhodují o žádných finančních prostředcích. Mohou tedy velice dobře plnit kontrolní úlohu.

Tato možnost se otevírá jako vynikající perspektiva na všech úrovních, ale zvláště na úrovni obecní a regionální, kde je přece jenom o něco lépe vidět na případnou nekalou politickou činnost. Zvláště, kdyby pomohli občanským organizacím takovouto činnost organizovat moudřejší a prozíravější členové politických stran. Tím by se vše zjednodušilo, protože by se taková aktivita mohla opřít o již vytvořenou regionální stranickou strukturu.

Ve stylu: „Pomozte nám, abychom se zbavili těch, kteří do slušné politiky nepatří a kteří našemu programu a straně dělají jen ostudu.“ Právě to by mělo být hlavním zájmem všech politických stran. A že jsou slušné, to o sobě přece tvrdí všechny, alespoň před volbami.

Jde jen o to, jestli je současná česká občanská společnost, tj. ona její větší část, která neusiluje o moc, dostatečně připravena. O politických stranách ani nemluvíme. Česká společnost se ráda donekonečna zabývá teoretickými úvahami, je třeba začít konečně jednat. To souvisí i s cílem think-tanku Glopolis, kterým je vytvoření odvážné, ale realistické vize pro Českou republiku pro příštích patnáct let. Jedna věc je vytvořit vizi, to zcela jistě zvládneme. Druhá pak, přispět k jejímu naplňování. A právě to je náš odvěký problém, kterým by se měl Glopolis již nyní zabývat. Uskutečňování obtížných věcí očekáváme totiž vždy od těch druhých. Mohl bych samozřejmě dodat i k této věci konkrétní podněty, ale to bych již překročil vymezený prostor.

Miroslav Žák, informatik a publicista

12. února 2012

Pavel Rychetský: O rozpadu a renesanci hodnotového systému

Míra klientelismu ve veřejné sféře – zejména v oblasti vynakládání veřejných prostředků – přesáhla všechny únosné meze a zdá se, že občanská komunita nejen není schopna se účinně bránit, ale že se dokonce s takovým stavem smířila jako s něčím nevyhnutelným a fatálním.

Úvahy o naší budoucnosti v horizontu příštích patnácti let se jen velmi těžko mohou vyhnout převážně skeptickému pohledu. Ten je limitován výchozí situací: Jsme svědky postupné demontáže sociálního státu, privatizace jeho veřejných funkcí a masivního rozpadu hodnotového systému. Míra klientelismu ve veřejné sféře – zejména v oblasti vynakládání veřejných prostředků – přesáhla všechny únosné meze a zdá se, že občanská komunita nejen není schopna se účinně bránit, ale že se dokonce s takovým stavem smířila jako s něčím nevyhnutelným a fatálním.

Pokud ještě existuje naděje na východiska, která by mohla vést k obecné nápravě, spatřuji je výlučně ve větší míře naší participace na projektu evropského integračního procesu, protože nevidím v české společnosti dostatečné vnitřní síly a impulsy k zásadní změně. Dokonce se naopak obávám, že ničující politika postupujícího prohlubování sociálních rozdílů a likvidace střední třídy může vést k

sílicímu volání po vládě pevné ruky a novým autokratickým vlnám, které se ponosou na vlně obecné nespokojenosti, sociální tísně a obavách z budoucnosti.

Rozpad společně sdílených hodnot se již dnes projevuje v rozdělení společnosti a vzájemných animozitách, podporovaných demagogií a populismem. Příkladem toho je i vzrůstající zášť uvnitř společnosti, živěná pokleslou argumentací typu – smyslem regulačních poplatků ve zdravotnictví je potřeba omezit zbytečné návštěvy seniorů ve zdravotnických zařízeních, kteří čerpají ze společných prostředků na zdravotní péči největší částky, a přitom se zamlčuje, že do systému odvedli největší podíl.

Takových příkladů vyvolávání různých nesnášenlivostí, xenofobie a averzí k menšinovým komunitám je čím dál tím víc. Česká společnost je bezradná a rezignovaná a politika postupné izolace naší země a vyčleňování ze společného evropského integračního úsilí je zhoubná, protože snižuje šance na změnu pouze z vlastních vnitřních zdrojů. Tato realita se přirozeně promítá i do celkového stavu ochrany práv a svobod a výkonu spravedlnosti. To, co se falešně nazývá nebezpečím soudkocracie, je ve skutečnosti výsledkem bezradnosti společnosti a jejich politických elit, které se čím dále tím častěji obracejí na soudy v naději, že za ně vyřeší jejich dilema – samozřejmě ovšem podle jejich představ.

Nápravu a renesanci hodnotového systému vidím pouze ve větší míře emancipace občanské společnosti, v jejím sebevědomí a obnovení principu svrchovanosti občana, který si dokáže prosadit do reálného života naplnění zásady, podle níž musí politická reprezentace sloužit ve prospěch obecného blaha nebo odejít.

Pavel Rychetský, soudce

29. února 2012

Zdeněk Müller: Sebestředná věda neobstojí

Dělat vědu je dnes méně náročné, než na ni najít peníze. Většina současných badatelů musí věnovat nemalou část svého pracovního času shánění finančních prostředků.

„Udělat film je snazší, než získat peníze k jeho financování“. Výrok jedné francouzské filmařky se dá bez uzardění vztáhnout nejen na aktuální realitu umělecké, ale i vědecké práce. Dělat vědu je dnes méně náročné, než na ni najít peníze. Většina současných badatelů musí věnovat nemalou část svého pracovního času shánění finančních prostředků. Rozesílají na všechny strany žádosti o granty, usilují o dotace, hledají mecenáše. Žádný vědní obor není ušetřen. V oblasti tzv. tvrdých věd exaktních je to oproti vědám měkkým humanitním asi snazší s ohledem na možnosti, které jim dává širší škála praktických aplikací, leč konkurence v nich vládoucí je podle všeho o to více nemilosrdná. Bez růžových brýlí je nutné pohlédnout na dobovou skutečnost. Finanční, potažmo tržní hledisko, vědecké bádání neobchází a nešetří. A protože peníze dělají peníze, musí badatel myslet na to, jak prokáže svému donátorovi výslednost a užitečnost investice. Není-li přímo nucen a žádán, aby výsledky bádání přinášely finančně vyčíslitelný zisk.

Námítka, že procentuální podíl z HDP vydávaný státem na školství a vědu přece patří ke kritériím určujícím vyspělost země podle měřítek uplatňovaných kupříkladu mezinárodní Organizací pro ekonomickou spolupráci a rozvoj OECD, je oprávněná. Stává se důležitým argumentem ve chvílích, kdy tok veřejných peněz do naší vědy stagnuje či dokonce slábne. Svou nezanedbatelnou váhu má i přínos poznávání a badatelské práce k šíření a posilování všeobecného kulturního rozhledu a úrovně veřejnosti. O této společensko-kulturní hodnotě vědy není sporu, byť v hodnocení konkrétních vkladů na tuto položku nikdy nenastává úplná shoda.

Navzdory všemu vnějšímu, co výzkumu brání nebo mu naopak napomáhá, bude ve vědě vždy platit, že o výsledcích bádání rozhoduje v konečném součtu vedle badatelské kvality úroveň lidská a morální

panující ve vědecké obci obecně a v jednotlivých oborech zvláště. Vnější tlaky jsou zajisté nevýhodou, ale rozhodující jsou osobnosti a odhodlání aktérů vědy a výzkumu nenechat se unášet proudem a dokázat mobilizovat své vnitřní síly. U nás máme nemalé zkušenosti s tlaky ideologickými, nyní se musíme učit žít s tlaky finančními.

Napadá mě příklad, který by mohl sloužit za jistý model. Před šedesáti lety se podařilo sinologovi akademiku Jaroslavu Průškovi přesvědčit tehdejšího vrchního stranického ideologa Václava Kopeckého, že komunistická Čína má velkou budoucnost a že proto stojí za to, aby se u nás začala masově provozovat sinologie. Do deseti let byl efekt tohoto kroku znát. V 60. letech 20. století se Praha stala centrem sinologického bádání, kam se sjížděli badatelé z celého světa. Unikátní čínská knihovna, kterou se podařilo během jednoho desetiletí v pražském Orientálním ústavu zorganizovat, poskytovala Západu okno do jinak izolované a uzavřené Číny.

Současná krize orientalistiky – jejím aktuálním projevem jsou obavy o budoucnost Orientálního ústavu, instituce se ctihodnou tradicí, k jejímuž založení dal podnět T.G. Masaryk - není ničím novým. Při veškerém respektu k dosaženému je nutné přiznat pravou podstatu malé nebo nedostatečné vědní a poznávací funkčnosti daného oboru. Vychází z přetrvávající pohodlnosti výzkumníků, kteří stereotypně a bez sebemenší invence přijímají roli pasivních údržbářů zakonzervované banky informací o minulosti světa a kultur nacházejících se na východ od Evropy. Tito sebestřední, do sebe zahledění „strážci ohně“ sázejí na to, že čím méně se o nich ví, čím méně jsou vidět, tím lépe. Pokud je však víření doby čas od času vynese proti jejich vůli do centra pozornosti, riskují, že jejich snažení bude rázem znehodnoceno, ne-li zesměšněno. Jsou chvíle, kdy veřejnosti nelze vyčítat, že necítí učenost.

Neochota či neschopnost pochopit, že vědecké bádání se neobejde bez anticipace, bez definování výzev, které přináší doba a vývoj, bez soustavného promyšlení interakce samotného rozvoje oboru a požadavků okolní reality, je hlavní brzdou k překonání krize a stagnace české orientalistiky. Neméně jako neodvaha zkoušet jiné a nové cesty a postupy. Sebelepší organizační systém a sebevíce peněz nestačí, chybí-li lidsky a morálně kvalitní jedinci a osobnosti.

Můžeme se bavit představou, že nějaký bohatý český mecenáš se zamiluje třeba do pohádek Tisíce a jedné noci a začne podporovat orientalistická bádání. A že místo tenisu, golfu nebo jiné zábavy těla dokáže dát přednost hltání knížek našich orientalistů, očekávaje přitom nedočkavě každý příští výtisk Nového Orientu či Archivu orientálního. Bylo by to krásné, ale je to jen sen. Anebo stejná fantazie, jako že většina Čechů půjde někdy v budoucnu raději na Prodanou nevěstu než na hokej. Jsou věci, které se nikdy nestatnou a proto je nesmysl, ba hloupost s nimi tak či onak počítat.

Aby se za patnáct let nemluvalo o orientalistickém bádání v rámci české vědy s despektem, aby se zahrnala hrozba zániku jeho institucionální formy jako přežilé a bezcenné starožitnosti, o to se musejí přičinit v prvé řadě badatelé samotní. Především na nich záleží, jak přínosný bude v následující periodě náš výzkum východních neevropských kultur a společností a zda své právo existovat uhájí. Změnit nepříznivou situaci v něco pozitivního, to není malá výzva. Držme palce, ať se objeví někdo, kdo k něčemu podobnému najde sílu a odvahu!

Zdeněk Müller, orientalista
(28.02.2012)

Tomáš Hradečný: Architektura nástrojem proti mentální barvosleposti

Dnes nežijeme v demokracii, ale tak, jak si obnovená národní fronta, nejzřetelněji na pražské radnici, demokracii představuje. Nedivme se tedy naší současné krizi a hledejme její kořeny za hustou mlhou vytvořenou z mýtů, pohádek a lží o našich vlastních dějinách.

Architektura nástrojem proti mentální barvosleposti

Jednotlivé státy evropské unie od roku 2000 postupně zpracovávají a přijímají dokument nazvaný *Politika architektury*, který vytyčuje hlavní zásady pro zdravý rozvoj vystavěného městského a venkovského prostředí s důrazem na kvalitní architekturu, výchovu a vzdělání v oblasti architektury a kultury prostředí (1). V případě České republiky je zásadním bodem dokumentu, nedávno doporučeného Senátem ČR vládě ke schválení (2) transparentní zadávání veřejných zakázek prostřednictvím architektonických soutěží (architektonická soutěž je jednou z forem soutěže o návrh dle zákona o zadávání veřejných zakázek), kdy hlavním kritériem výběru zhotovitele není cena projektových prací, ale celková kvalita návrhu, tedy nikoli *izolovaná* veličina, ale *souvislost*. O jak převratnou skutečnost se jedná, dokresluje fakt: za posledních deset let bychom stavby realizované z veřejných prostředků na základě architektonické soutěže spočítali na prstech jedné ruky. Všechny ostatní mají shodný scénář: výběrové řízení, levný projekt a překročený rozpočet - leckdy několikanásobně. Novostavby justičních paláců v Brně i Praze budiž příkladem.3) Dosažení rovných transparentních podmínek při tvorbě prostředí, formujícího v konečném důsledku životy a charaktery všech, kteří se v něm pohybují, je jedním z předpokladů boření převládajících stereotypů a doktrín v myšlení české společnosti. Takový cíl se zdál být v roce 1990 na dosah, dnes víme, že to byla jen iluze, plynoucí, slovy Ladislava Jehličky, z naší *mentální barvosleposti*, neboť jsme vnímali tehdejší události izolovaně, bez postřehnutí souvislosti: „...po každém A nenásleduje náhodné, ale logické B...celé dílo TGM bylo přípravou na příchod Klementa Gottwalda“ (4). Dnes nežijeme v demokracii, ale tak, jak si obnovená národní fronta, nejzřetelněji na pražské radnici, demokracii představuje. Nedivme se tedy naší současné krizi a hledejme její kořeny za hustou mlhou vytvořenou z mýtů, pohádek a lží o našich vlastních dějinách. Jak psal František Palacký (5): „Český národ může žít buď v souručenství střeoevropských národů, nebo pod německým nebo ruským panstvím.“ Klaus dnes opakuje Benešovy chyby jako přes kopírák, jenom namísto Stalinovy bolševické náruče vháni zemi do spárů ruských medvědích oligarchů. Přejme si tedy, aby představitelé naší vlády a tzv. demokratických stran zastoupených v Parlamentu rozhodovali - nejen v této věci - nikoli izolovaně, ale v souvislostech, aby pochopili doporučení Senátu přijmout Politiku architektury jako krok směřující naší současnost do střední Evropy a umožnili architektuře být nástrojem proti mentální barvosleposti české společnosti.

Tomáš Hradečný, architekt
(09.09.2011)

1) http://www.cka.cc/oficialni_informace/pol_arch/evropske-politiky-architektury

2) http://www.cka.cc/oficialni_informace/tiskove-zpravy/senat-parlamentu-ceske-republiky-navrhuje-schvalit-politiku-architektury-cr

3) <http://www.asb-portal.cz/architektura/stavby-a-budovy/administrativni/justicni-palac-v-brne-chyby-za-dve-miliardy-1315.html>

4) JEHLIČKA Ladislav: *Křik koruny svatováclavské* – str.72

5) PALACKÝ František: *List do Frankfurtu*